

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA HISTORIE

SOKOLSKÉ HNUTÍ NA KRALOVICKU

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jiří Janeček

Historie se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: PhDr. Karel Řeháček, Ph.D.

Plzeň, 2023

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci Sokolské hnutí na Kralovicku, vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni dne .....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Děkuji svému vedoucímu bakalářské práce PhDr. Karlu Řeháčkovi, Ph.D. za vedení a cenné rady, které jsem zúročil při vypracování této bakalářské práce. Dále bych chtěl poděkovat Mgr. Evě Němečkové, Ph.D. za pomoc při hledáním a orientaci v archivních materiálech.

Obsah

1. Úvod.....	1
1. Sokolská hnutí v českých zemích	3
2. Sokolské hnutí na Kralovicku	15
2.1 Sokol v Plasích.....	15
2.1.1 Dělnická tělovýchovná jednota v Plasích	21
2.1.2 Sportovní klub v Plasích	22
2.1.3 Od sloučení tělovýchovných jednot do současnosti	24
2.2 Sokol v Kožlanech	27
2.3 Sokol v Kralovicích	31
2.4 Sokol v Žihli.....	33
2.5 Sokol v Manětíně.....	34
2. Závěr.....	38
3. Resumé	40
4. Seznam použité literatury a pramenů	41
Archivní prameny	41
Odborná literatura	41
Online prameny.....	42
5. Přílohy	43

1. Úvod

Život na malém městě byl od poloviny devatenáctého století, kdy lze hovořit o budování občanské společnosti, vždy spojen se spolkovými aktivitami. Tak tomu bylo i v mém bydlišti, městečku Plasy, které se nachází v okrese Plzeň-sever, na někdejší Kralovicku. Jedním z nejčastěji se vyskytujících spolků byl v minulosti ten zaměřující se na tělovýchovu, obvykle se jednalo o spolek Sokol. Jelikož jsou sokolské spolky aktivní i v současnosti, věnoval jsem jejich historickému vývoji svoji kvalifikační práci.

V ní se, s ohledem na mé bydliště a jeho okolí, zaměřuji na vybrané sokolské spolky na Kralovicku. Věnuji se historickému vývoji, rozvoji a společenskému životu těchto spolků. Cílem této práce je snaha o rozšíření historických znalostí o těchto tělovýchovných institucích na Kralovicku. Touto prací se snažím o přiblížení sportovně-historické tematiky veřejnosti a sleduji propojení tělovýchovných a sportovních spolků se společenským životem v kralovickém regionu.

Práce vznikla na základě studia existující obecné i regionální odborné literatury. A především dosud nevyužitých sokolských archivních pramenů, které se nacházejí ve Státním okresním archivu Plzeň-sever se sídlem v Plasích. S uvedenými historickými prameny pracuji prostřednictvím jejich důkladné analýzy a objektivní interpretace a tyto jednotlivé informační zdroje komparuji. Věnuji se historickému vývoji sokolského hnutí v českých zemích a zejména na zmíněném Kralovicku. Primárně jsem se zabýval historií jednotlivých sokolských jednot z Plas, Kožlan, Kralovic, Manětína a Žihle. Prameny a informace primárně jsem čerpal z nezpracovaných archivních fondů a sekundárně z prací Dominika Vilda¹ a Dany Dufkové,² kteří se obdobným tématem zabývali z hlediska historie tělovýchovných spolků v severoplzeňském regionu.

Svou práci jsem rozdělil do dvou hlavních kapitol, které se snažím v další části své práce rozvést do dalších podkapitol. V první části se věnuji historii a vývoji sokolského hnutí v českých zemích. S orientací v této tématice si pomáhám především existující odbornou literaturou,³ která se orientuje právě na tuto tematiku. Zaměřuji se primárně na historii

---

¹ Dominik VILD, *Tělovýchovné spolky v Plasích*. Obhájená Bakalářská práce. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně. Vedoucí práce Mgr. Eva Němečková, Ph.D. Most, 2019.

² Dana DUFKOVÁ, *Historie vzniku Sokola v regionu Plzeň-sever od roku 1918 do současnosti*. Obhájená Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni. Vedoucí práce Mgr. Petr Červenka. Plzeň, 2012.

³ Marek WAIC, *Sokol v české společnosti 1862–1938*, Praha 1997.

Sokola, přičemž sleduji postupný vývoj od založení jednoty až do konce druhé světové války. Zmiňuji se o omezení činnosti spolků a jednot během průběhu první a druhé světové války, které vývoj Sokola značně ovlivnily. Důležitou roli při založení a ve vývoji Sokola sehráli Miroslav Tyrš a Jindřich Fügner. Tato kapitola je zakončena válečnými událostmi a příběhem popravených členů Sokola v koncentračních táborech za druhé světové války.⁴

V následující kapitole se soustředím na vývoj konkrétních sokolských jednot, které vznikaly a existovaly na Kralovicku. Historii vybraných sokolských jednot přehledně řadím do jednotlivých podkapitol. Sleduji postupný vývoj těchto sokolských jednot na Kralovicku a snažím se o propojení historického vývoje a kulturního života té doby. Nemohl jsem opomenout těžkosti spojené s pozastavením a ukončením činnosti jednot během světových válek či snahy o vybudování vlastního sportovního zázemí. V této části věnuji značnou pozornost hlavně vývoji plaské sokolské jednoty. Zaměřuji se na historický vývoj této jednoty, a to od jejího založení přes meziválečný vývoj až po následné sloučení s místní Dělnickou tělovýchovnou jednotou a její aktivity sleduji až do současné doby. V tomto bádání vycházím z pramenů uložených v nezpracovaných archivních fondech Státního okresního archivu Plzeň-sever se sídlem v Plasích a velice mi pomohla zejména odborná publikace Miroslava Špeliny,⁵ který při tvorbě této publikace čerpal ze stejných zdrojů jako má předkládaná bakalářská práce.

Toto zvolené téma práce mne oslovilo z toho důvodu, že z tohoto regionu pocházím a zároveň spojení historie se sportovní tematikou je mi velmi blízké. Z toho důvodu doufám, že má bakalářská práce nabídne veřejnosti historický pohled na tělovýchovný vývoj v tomto regionu a že tak obohatím místní dějiny o důležitou složku vývoje občanské společnosti.

---

⁴ Jan WALDAUF, *Sokol – malé dějiny velké myšlenky*, 1. díl, Praha 2007.

⁵ Miroslav ŠPELINA, *Prvních Sto. Tělovýchovná jednota Sokol Plasy 1909–2009*, Plzeň 2009.

1. Sokolská hnutí v českých zemích

Ve druhé polovině devatenáctého století byly české země součástí habsburské monarchie, která v této době procházela obzvláště složitým vnitřním vývojem. Po pádu bachovského absolutismu, restriktivního režimu reprezentovaného ministrem vnitra Alexandrem Bachem, nastal od počátku šedesátých let rozmach českého národního života, jímž fakticky vrcholilo politické, hospodářské, společenské a jazykové obrození českého národa. To umožnilo rozvíjet národní hnutí, s nímž souviselo mj. i pěstování spolkové činnosti.

V červnu 1861 tak v Praze došlo k pokusu o založení česko-německého tělocvičného spolku. Byla to doba, kdy kromě Umělecké besedy (první český spolek umělců v českých zemích), spolku Svatobor či pěveckého spolku Hlahol byla založena řada dalších spolků, které více či méně zasahovaly do veřejného života. Jedním z těchto spolků byla i tělocvičná jednota Sokol, založená 16. února 1862 v Praze. Jako hlavní zakladatelé tohoto spolku jsou označováni Miroslav Tyrš a Jindřich Fügner.⁶

Jeho ustavující valné hromady se v témže roce zúčastnilo 75 budoucích členů. Jednání předsedal významný český politik Eduard Grégr a po přednesení úvodního slova o významu budoucího spolku došlo k hlasování o volbě jeho představenstva. Po prohlášení přítomného hraběte Rudolfa Thurn-Taxise, že i kdyby byl do čela spolku zvolen, funkci by nepřijal, byl posléze starostou zvolen nepřítomný J. Fügner a jeho náměstkem M. Tyrš.⁷

Po volbě představenstva spolku došlo i k ustavení jeho cvičitelského sboru. Byl odhlasován obvyklý plat pro cvičitele v tehdejších tělocvičných ústavech, který činil pět zlatých měsíčně. Již 5. března 1862 se poprvé začalo cvičit, jelikož Fügner i Tyrš usilovali hlavně o tělocvičnou náplň spolku. V prezentaci spolku navenek však byla i dva roky po pádu Bachova režimu nutná opatrnost, takže vystupování sokolů na veřejnosti nesmělo být záminkou k omezení činnosti spolku. A zvláště v prvních letech se projevovaly vážné problémy s orientací a zaměřením spolku: skupina kolem R. Thurn-Taxise či Julia Grégra usilovala o političtější zaměření jednoty, která dostala brzy po založení, údajně podle návrhu Emanuela Tonnera, název Sokol. V žádosti o schválení činnosti v letech 1861–1862 se však tento název z obav před možným nepochopením ze strany úřadů a následným zákazem

---

⁶ Marek WAIC, *Sokol v české společnosti 1862–1938*, Praha 1997, s. 10.

⁷ Tamtéž, s. 16.

existence neobjevil a oficiálně byl uveden až ve změněných stanovách z 13. listopadu 1864. A byl používán jen jednotami, nikoliv samotnými členy, kterým se přezdívalo *sokolici*. Název Sokol se pro jednotlivé členy jednot začal užívat až v roce 1870, kdežto ve stanovách z roku 1866 jsou jednotliví členové dobově nazýváni „údy“.⁸

První odsouhlasené stanovy měly 12 paragrafů, z nichž ten první zněl: „*Účelem jednoty jest, aby se pěstoval tělocvik společným cvičením, společnými výlety, zpěvem a šermováním.*“⁹ Jednotu tvořili zakládající členové, kteří se kromě jednorázového vstupního příspěvku 10 zlatých zavázali k uhrazení ročního příspěvku v poloviční výši. Jednotu dále tvořili činní členové, kteří byli povinni uhradit měsíční příspěvek jednoho zlatého, a žáci, jejichž příspěvek v této době činil 50 krejcarů.¹⁰

M. Tyrš a J. Fügner sice Sokol založili jako tělocvičnou organizaci, ovšem vědomě s myšlenkou, která je založena na zásadách svobody, demokracie, bratrství, rovnosti a spravedlnosti pro všechny. Sokolská příslušnost zavazuje všechny členy, aby se důkladně obeznámili se sokolstvím a žili podle jeho zásad. Pojem sokolská svoboda neměla znamenat libovůli, ale pořádky založené na dobrovolně přijatých omezeních v zájmu svobody druhých a ve prospěch celku. Svoboda v tomto smyslu měla být znakem pravé lidskosti a nezadatelným občanským právem.

Členství v Sokolu mělo být tedy dobrovolné, vše se zde mělo svobodně a demokraticky projednávat, ovšem tato svoboda však byla dobrovolnou kázní, která musela být uvědomělá a pevná. Sokol měl pomocí své práce spojovat příslušníky všech vrstev, povolání, politických stran a církví, muže i ženy, staré i mladé. Sokolská myšlenka neměla být slučitelná s členstvím v politických stranách a hnutích, jejichž program nebo ideologie se přičily zásadám demokracie, svobody, pokroku a sociální spravedlnosti. Sokol pracoval ve prospěch a ke zdatu národa a k udržení a rozvoji jeho nejlepších vlastností a tradic. Měl podporovat přátelství mezi všemi národy, zakládal si na vzájemné úctě a respektu ke stejným právům pro všechny. Sokol tedy považoval za důležité pěstovat u svých členů silný pocit občanského sebevědomí, úcty a vážnosti k vlastnímu národu a tím zvyšoval vědomí povinnosti k němu a odpovědnosti za jeho osudy, rozvoj a svobodu. Pro to, aby správně fungoval, nevyžadoval jakoukoliv podporu, dotaci státu nebo jiných institucí a korporací,

---

⁸ Marek WAIC, *Sokol v české společnosti 1862–1938*, Praha 1997, s. 17.

⁹ Tamtéž, s. 18.

¹⁰ Tamtéž, s. 18.

čímž byl a měl být ve své činnosti zcela nezávislým.¹¹ Jeden z jeho otců-zakladatelů E. Grégr od samotného počátku hovořil o Sokolu jako o spolku, který by měl vychovávat národu zdatné muže, vyzdvihoval přátelství se spolkem Hlahol a proklamoval svobodomyslnost, rovnost a hlavně bratrství všech členů.¹²

Výše uvedená vnitřní sounáležitost měla být prezentována i navenek. J. Fügner byl tím, který přišel s návrhem prvního sokolského odznaku a navrhl, aby se jednotliví členové mezi sebou tykali a oslovovali se *bratře*. Toto oslovení znamenalo pro tehdejší dobu něco naprosto nevídaného, stejně jako požadavek sjednoceného sokolského kroje. Tato myšlenka se Fügnerovi zalíbila natolik, že oslovil slavného českého malíře Josefa Mánesa s prosbou o krojové návrhy. Na valné hromadě, konané 10. dubna 1862, již o podobě kroje probíhala čilá diskuze. Jednalo se především o barvě košile, kdy Fügnerův návrh evidentně ovlivnila červená barva Garibaldiho Itálie. V témže roce byla ustanovena přesná pravidla, kdy se směl sokolský kroj užívat, a podle tehdy platného řádu se stal nedílnou součástí ošacení členů Sokola. Kdo kroj prozatím neměl (jednalo se o poměrně nákladnou záležitost), byl povinen nosit na viditelném místě alespoň odznak jednoty. Definitivní podoba prvního sokolského kroje byla po vyjednáváním jednomyslně odsouhlasena. Kroj se skládal z kalhot a kazajky z tzv. ruského (režného) plátna, kulatého klobouku s pentlemi a odznakem a také košile, nejčastěji v červené barvě. Nedlouho poté se tento kroj stal módní záležitostí a byl velmi oblíben nejen mezi sokoly, ve kterých obyvatelstvo začalo vidět jakési „národní vojsko“. Kroj se v průběhu let samozřejmě vyvíjel a brzy se ukázalo, že není možné nechat volbu barvy košile na jednotlivých členech. Z toho důvodu byla na schůzi výboru 2. a 5. dubna 1864 ustavena, kromě dalších detailů sokolského kroje, i jednotná barva košile.¹³

Základem sokolských aktivit však byla i nadále především tělovýchova. Pražský Sokol tou dobou působil v pronajaté tělocvičně, kde se cvičilo každý den kromě nedělí, a na každé setkání si cvičitelé vytvářeli své vlastní cvičící harmonogramy na základě dosavadní praxe. Tato roztržitost se ovšem příliš neosvědčila, a tak Tyrš vypracoval osmítýdenní cvičební program, na jehož základě mělo každé družstvo vypracovaný svůj vlastní rozvrh, v němž bylo uvedeno, jak dlouhá časová náplň má být jednotlivým cvičením věnována. A právě díky tomuto plánování byla do cvičebních hodin zavedena všestrannost a pravidelnost.

---

¹¹ Jan WALDAUF, *Sokol – malé dějiny velké myšlenky*, 1. díl, Praha 2007, s. 21–22.

¹² Marek WAIC, *Sokol v české společnosti 1862–1938*, Praha 1997, s. 19.

¹³ Tamtéž, s. 20.

Pravidelné cvičení podle těchto harmonogramů bylo zahájeno koncem května roku 1862, v té době již cvičilo dvanáct družstev o celkovém počtu 150 sokolů.¹⁴

Při příležitosti zahájení provozu nové tělocvičny byl jednotě 1. června 1862 předán vlastní spolkový prapor, zhotovený na Fügnerovo doporučení Josefem Mánesem. Byl to dar od českých žen a dívek, hlavní barevná kombinace objevující se na sokolském praporu byla bílá a červená. Na lící červené straně je vyobrazen sokol s rozepjatými křídly a sokolským heslem *Tužme se* a na bílé rubové straně se mezi ozdobnými ornamenty v horní a dolní části praporu nachází nápis SOKOL. Po slavnostním předání praporu do rukou sokolských praporečníků bylo zahájeno veřejné cvičení prostných a na náradí. Na tomto cvičení také poprvé zazněly české cvičitelské povely, takže celkový dojem z celé akce byl velmi příznivý.¹⁵

V roce 1862 vrcholil spor o charakter spolku. Byla svolána valná hromada, na které odstoupilo dosavadní vedení. A 19. července téhož roku proběhla volba nového výboru, do nějž byly přihlášeny tři kandidátní listiny. Ke kandidatuře se hlásil stávající cvičitelský sbor, dále umírněná skupina, soustředěná kolem M. Tyrše a J. Fügnera, nakonec a radikálnější skupina z okruhu J. Grégra. V konečné fázi volby zvítězila kandidátka s označením *Bratři sokolové, obchodníci, řemeslníci, doktoři a studující*, kterou předložila skupina kolem Tyrše a Fügnera. Její vítězství zajisté ovlivnila i skutečnost, že J. Grégr, představitel sokolských radikálů, byl za tiskové přestupky odsouzen na čtyři měsíce vězení.¹⁶

V průběhu roku 1862 začínaly vznikat také první mimopražské sokolské jednoty. Nově vznikly třeba v Jaroměři, Nové Pace, Kolíně, Turnově, Příbrami, Jičíně, Kutné Hoře, Litomyšli nebo Čáslavi. Každá z těchto uvedených jednot si vypracovávala své vlastní stanovy, které se inspirovaly známým vzorem Sokola pražského. V následujících letech byly zakládány i další jednoty, které ale ještě počátkem šedesátých let neměly lehký život, a řada z nich následně brzy zanikla. V tomto rozvoji sokolského hnutí sehrály pozitivní úlohu zejména Národní listy, které od počátků existence Sokola přinášely zprávy o společných sokolských akcích včetně zveřejňování spolkových stanov. Přestože Národní listy věnovaly Sokolu velkou pozornost, chyběl zde onen organizační článek, který by nově vznikající jednoty propojoval. Absenci tohoto propojovacího článku si uvědomoval zejména M. Tyrš,

---

¹⁴ Marek WAIC, *Sokol v české společnosti 1862–1938*, Praha 1997, s. 21.

¹⁵ Tamtéž, s. 22.

¹⁶ Tamtéž, s. 23–24.

který proto usiloval o založení Sboru pro pěstování sokolské vzájemnosti tělocvičných spolků.¹⁷

Tyrš také posílal vyškolené cvičitele do jednotlivých jednot, které tak rozvíjel, organizoval společné sokolské výlety a veřejná vystoupení v různých místech. Na přelomu let 1867–1868 rovněž pracoval na českém tělocvičném názvosloví a v letech 1868–1871 na knize *Základové tělocviky*, která popisovala tělocvičnou soustavu a jednotlivá cvičení. Od roku 1871 také vydával časopis Sokol, kde v jeho prvním čísle zveřejnil stat' s názvem *Náš úkol, směr a cíl*, která pojednávala o významné programové činnosti Sokola. V Sokole se od jeho založení cvičilo na nářadí, pěstovala se prosná a pořadová cvičení, běh, skoky, zápas a šerm. Od šedesátých let se také v Sokole rozvíjela lehká atletika a v některých jednotách také plavání, veslování, bruslení a sáňkování, později také cyklistika a lyžování.¹⁸

I když vedení jednoty prosazovalo apolitičnost, policie neomezovala dozor nad jednotlivými akcemi. I tělocvičná cvičení totiž považovala za výchovu k brannosti a cvičení v šermu si vysvětlovala jako výcvik budoucích českých četníků. Policejní obavy také vzbuzoval stále sílící demokratický charakter spolku, v tehdejší době naprosto ojedinělý. Za nebezpečný symbol se dokonce považoval i sokolský kroj. I přes neustálý policejní dozor však usilovali o větší přitažlivost jednoty nejen jednotliví cvičitelé, ale hlavně J. Fügner, který se snažil o vzájemné seznamování a stmelování cvičících i necvičících členů Sokola. K tomuto účelu sloužily i společné výlety. Poměrně snadné to bylo v letních měsících, bylo ale potřeba vymyslet i programovou náplň pro zimní období. Pořádala se proto řada zdařilých společenských zábav na pražském Žofíně a proběhl také první sokolský ples. Fügner také uspořádal maškarní ples organizovaný pro členy sokolské jednoty, který v prostorách tělocvičny pražského Sokola proběhl 25. února 1865. Rok 1865 vůbec probíhal v duchu oslav třetího výročí založení Sokola: na konci března proběhlo velké veřejné cvičení, první v nové budově tělocvičny, a bylo promyšlené a naplánované do posledního detailu. Po úvodní hudební vložce a uvítacím proslovu bylo zahájeno prostnými, pokračovalo se cvičením na nářadí a celý program vyvrcholil ukázkou dovednosti v šermu.¹⁹

Po jistém útlumu vydavatelské činnosti se v roce 1881 opět začal vydávat časopis Sokol. A vznikla i další mimořádně důležitá tradice, sokolské slety. K prvnímu došlo v roce 1882, kdy byly na oslavy 20. výročí založení pražského Sokola pozvány sokolské jednoty do

---

¹⁷ Marek WAIC, *Sokol v české společnosti 1862–1938*, Praha 1997, s. 24–25.

¹⁸ Jan WALDAUF, *Sokol – malé dějiny velké myšlenky*, 1. díl, Praha 2007, s. 30.

¹⁹ Marek WAIC, *Sokol v české společnosti 1862–1938*, Praha 1997, s. 28–29.

Prahy. Tento historicky první slet se konal na Střeleckém ostrově a osobně ho řídil M. Tyrš. Svým úspěšným průběhem překonal všechny naděje a očekávání. A překvapil nejen českou veřejnost, ale i samotné pořadatele. Sletu se zúčastnilo 720 mužů, kteří se věnovali prostným cvičením, 40 družstev cvičilo na náradí a průvodu se zúčastnilo celkově 1600 sokolů ze 76 místních jednot oblečených v kroji. Jako hosté se sletu účastnili i sokolové ze Slovinska, Chorvatska a Polska. Druhý všesokolský slet byl připravován k oslavě 25. výročí založení Sokola v roce 1887, kvůli vládním zákazům se však neuskutečnil, a tak k němu došlo až v roce 1891 u příležitosti jubilejní průmyslové výstavy v Praze. Konal se v Královské oboře, zúčastnilo se ho 7000 sokolů z 210 místních sokolských jednot a přijeli rovněž sokolové z Ameriky, Chorvatska, Polska, Slovinska nebo Francie. Třetí všesokolský slet se uskutečnil u příležitosti národopisné výstavy v Praze v roce 1895 a poprvé se konal na letenské pláni. Tento slet se zaujetím sledovalo přes 30 000 diváků a zúčastnilo se jej 4287 cvičenců cvičících prostná, 439 družstev cvičících na náradí a poprvé se zúčastnila také mládež, a to 715 dorostenců a žáků. Kromě sokolských hostů z Ameriky, Chorvatska, Slovinska a Francie se sletu poprvé zúčastnila také sokolská jízda. Sokol měl na výstavě k dispozici vlastní pavilon, jehož předměty se po jejím skončení staly základem nově založeného sokolského muzea.²⁰

Do nového století vstoupila sokolská jednota čtvrtým všesokolským sletem, který se konal od 28. června do 1. července 1901 na pražské Letné. Tohoto sletu se zúčastnily mužské, ženské i dorostenecké oddíly. Během tohoto sletu se na Žofině konala sokolská výstava a uvítání sletových hostů z Ameriky, Belgie, Bulharska, Dánska, Francie, Chorvatska, Maďarska, Polska a dalších zemí. Ve stejném roce se také konal IV. valný sjezd a České obci sokolské byla za sletové úspěchy udělena zlatá medaile hlavního města Prahy. V roce 1907 byl zaveden sokolský členský odznak Na stráž, který se stal nejrozšířenějším spolkovým odznakem. Ve stejném roce bylo zavedeno jednotné označení členských jednot. Tyto jednoty se nově označovaly jako Tělocvičná jednota Sokol, tento název byl doplněn jménem obce či města, v němž jednota sídlila. Ve městech, kde se soustředilo více sokolských jednot, byla ke jménu místa také přiřazena římská číslice, a to v pořadí podle stáří jednot nebo podle označení městských čtvrtí.²¹

V roce 1910 byl České obci sokolské udělen od Mezinárodního olympijského výboru tzv. Olympijský pohár, což byla nejvyšší možná udílená pocta za zásluhy o tělesnou

---

²⁰ Jan WALDAUF, *Sokol – malé dějiny velké myšlenky*, 1. díl, Praha 2007, s. 30–32.

²¹ Tamtéž, s. 33–34.

výchovu. Sokol také v listopadu na V. valném sjezdu projednával řadu zásadních otázek, které se zaměřovaly na poměr sokolstva k politice, na rovnoprávnost žen a mužů, na postoj k menšinovým jednotám nebo k dělnickým tělocvičným jednotám.²²

Na počest padesátého výročí založení Sokola byl v roce 1912 opět uspořádán již šestý všesokolský slet v Praze na Letné, jenž byl současně prvním sletem Svazu slovanského sokolstva. Tento slet byl zahájen 25. května slavnostním zahajovacím večerem v pražském Obecním domě. Součástí sletových dnů se stala také sokolská výstava. Jak už bylo zvykem, na slet přijalo pozvání i několik set sokolských členů ze zahraničí. Tohoto sletu se zúčastnil historický počet cvičenců, jednalo se o 4470 žáků, 1065 dorostenců, 11 120 mužů, 5450 žen a slavnostního průvodu se zúčastnilo celkem 17 700 sokolů. Tento slet byl také rekordní v počtu diváků, kteří tuhle událost sledovali v počtu 300 000. Tato událost měla také velký politický význam, velice pozitivně byl slet vnímán především v očích zahraničních novinářů, jimž Sokol imponoval hlavně ukázněností a připomínal dobře zorganizované národní vojsko. České sebevědomí ještě posílil starosta České obce sokolské Josef Eugen Scheiner tím, že odmítl na slet pozvat císaře Františka Josefa I. a že nedopustil, aby se na sletu hrála rakouská hymna.²³

O dva roky později se pořádal slet v Brně, který byl zahájen 14. června vystoupením mládeže. Brno pořádalo velký průvod městem, jehož se kromě hostů ze Slovenska a zástupců londýnského Sokola zúčastnilo 9000 sokolů oblečených v krojích. Tento průvod byl nadšeně vítán českým obyvatelstvem. Slet byl zahájen cvičením žen, během jejichž odchodu z cvičiště bylo všem oznámeno, že byl v Sarajevu zavražděn následník rakouského trůnu František Ferdinand d'Este. Slet měl být na znamení vyhlášeného smutku okamžitě ukončen, ale pořadatelům se podařilo přesvědčit odpovědné činitele, že v případě náhlého přerušení by mohla vzniknout panika a že po odcvičení alespoň následujícího cvičení mužů bude možné zachovat klid a zajistit tak pořádané vyklizení stadionu. Slet byl po tomto vystoupení mužů následně opravdu přerušen a ukázněně ukončen.²⁴

Dne 28. července 1914 vyhlásilo Rakousko-Uhersko válku Srbsku. V důsledku této události předsednictvo České obce sokolské učinilo prohlášení, v němž vybízelo, aby se v sokolské činnosti pokračovalo, ovšem pouze v tom případě, pokud to poměry dovolí. Vyzývalo také členstvo, aby pečovalo o rodiny, jejichž členové byli povoláni do vojenské

---

²² Jan WALDAUF, *Sokol – malé dějiny velké myšlenky*, 1. díl, Praha 2007, s. 35.

²³ Tamtéž, s. 35–36.

²⁴ Tamtéž, s. 37.

služby. Sokolští lékaři byli vyzváni, aby zdarma poskytli ošetření a pomoc nejen sokolům, ale i ostatním občanům. Sokolstvo se tak postavilo do čela snah o vytvoření bratrské pospolitosti, v níž by národ mohl šťastně přečkat válku. Válečný stav poskytl ale rakouským úřadům záminku, aby zahájily přísný postup proti českým vlastencům. A tak čeští vojáci přebíhali z rakouských oddílů k Rusům, Srbům nebo Italům, kde se následně hlásili do zahraničního vojska, do vznikajících československých legií. Pražský Sokol se v roce 1914 stal jádrem dobrovolnické jednotky, roty Nazdar, která se proslavila v bojích proti Němcům. V Rusku pak čeští sokolové vstupovali do České družiny.²⁵

Reakce úřadů na sebe nenechala dlouho čekat. Dne 24. listopadu roku 1915 bylo pražskému místodržitelství nařízeno rozpuštění České obce sokolské, a to výnosem vídeňského ministerstva vnitra, v němž bylo uvedeno, že Česká obec sokolská podporovala před válkou intenzivní vztahy s cizinou a že je podezřelá z protirakouských styků s americkým sokolstvem. Činnost sokolských jednot sice po dobu trvání války neustala zcela, byla však značně oslabena. A protože více než 50 000 členů Sokola vykonávalo vojenskou službu, v jednotách muže nahrazovaly ženy, které mnohde zastávaly všechny vedoucí funkce a cvičily žáky a dorostence.²⁶

Vyhlášení samostatného Československa 28. října 1918 znamenalo okamžitou obnovu České obce sokolské. Její starosta J. Scheiner ještě téhož podvečera svolal poradu sokolských zástupců s představiteli dělnických tělocvičných jednot, studentů a pražského policejního ředitelství. Na této poradě bylo dohodnuto zřízení oddílů Národní stráže potřebných k obsazení a dozorování důležitých budov a objektů.²⁷ Vytvoření Národních strážů bylo nezbytnou podmínkou pro existenci nově vznikající republiky. Nový stát musel neodkladně zabezpečit sklady potravin, surovin a jiných objektů, bylo nezbytné zajistit fungování dopravy a komunikací a zabránit rabování či krádežím. A jelikož nově vytvořená republika zcela postrádala armádu a policii, protože bývalé četnictvo již zaniklé monarchie nebylo českou veřejností respektováno, byly Národní stráže a Sokol jedinou respektovanou silou, která disponovala početným a disciplinovaným členstvem, dobrou organizací a těšila se velké úctě veřejnosti. Sokolové ve spolupráci se členy dělnických tělocvičných jednot, skauty a studenty plnili v Praze a dalších místech funkci pořádkových sil.²⁸ Už během

---

²⁵ Jan WALDAUF, *Sokol – malé dějiny velké myšlenky*, 1. díl, Praha 2007, s. 37–38.

²⁶ Tamtéž, s. 38.

²⁷ Tamtéž, s. 39.

²⁸ Jiří KÖSSL – Jan ŠTUMBAUER – Marek WAIC, *Kapitoly z dějin tělesné kultury*, Praha 2000, s. 136–137.

druhého dne byl za pomoci 26 členů hradčanského Sokola obsazen pražský Hrad, sokolové se zmocnili tam uskladněných zásob střeliva a vojenských potřeb a došlo k vytvoření první „republikové stráže na Hradě pražském T. G. Masaryka“.²⁹ Národní výbor, který po vzniku Československa převzal faktickou moc, tak pomocí sokolstva ovládl situaci v Praze i na venkově. Jak bylo řečeno, armáda nového státu se teprve tvořila, a tak sokolstvo Národnímu výboru nabídlo, že bude zajišťovat bezpečnost a pořádek. Na základě těchto událostí byly vytvořeny spolehlivé strážní útvary, které pomáhaly stabilizovat situaci zejména v národnostně smíšených oblastech nově vzniklého státu, např. 22. listopadu 1918 ustavený První pluk Stráže svobody.³⁰

Po skončení války byla tedy činnost České obce sokolské obnovena a první schůze jejího výboru se konala již 2. února 1919. Byla na ní vytyčena řada náročných úkolů, mezi něž patřilo zejména pořádání sedmého všesokolského sletu v roce 1920 nebo organizování sokolského zájezdu na Slovensko v roce 1919. Na schůzi byly také představeny návrhy na úpravu cvičebních úborů žen a dorostenek a byla odhlasována finanční podpora pro sokolské členy, kteří následkem války byli zcela nebo částečně práce neschopní. V září roku 1919, kdy se připomínalo padesáté výročí ženského tělocviku v Čechách, bylo uspořádáno veřejné vystoupení moravských sokolských žen v Kroměříži.³¹

Největší událostí roku 1920 byl zajisté zmiňovaný sedmý všesokolský slet, o jehož uskutečnění však panovaly velké pochyby. Před jeho pořádáním varovaly kupř. pražské elektrické podniky i ministerská rada a byla vznesena řada doporučení, aby se slet neměl odložit. Vedení Sokola se ale nepodařilo odradit a trvalo na pořádání sletu. Jeho úspěšný průběh pak prokázal, že to bylo rozhodnutí správné. Další velkou událostí roku 1920 bylo otevření sokolského muzea na Strahově. Na konci roku 1920 byla také uspořádána schůze výboru České obce sokolské, které se zúčastnili také zástupci nově ustavené Sokolské župy Podkarpatoruské, a výbor se na této schůzi usnesl, že ze sletového výtěžku věnuje částku ve výši tří milionů korun na získání vhodného pozemku pro stavbu budovy sokolského Tyršova domu. V dubnu roku 1921 bylo výborem České obce sokolské schváleno zakoupení Michnova paláce od města Prahy pro vybudování nového Tyršova

---

²⁹ Jan WALDAUF, *Sokol – malé dějiny velké myšlenky*, 1. díl, Praha 2007, s. 39.

³⁰ Tamtéž, s. 39–40.

³¹ Tamtéž, s. 47–48.

domu. Rozvoj sokolské činnosti pokračoval a koncem roku 1921 již Česká obec sokolská sdružovala 53 sokolských žup, 3000 jednot a 710 000 členů.³²

Při výročí vzniku samostatné republiky byl 28. října 1923 slavnostně položen základní kámen k výstavbě Tyršova domu. Do základů byly vloženy pamětní listy všech sokolských žup, mimo to byly do základů nové tělocvičny vloženy také kameny z nejpamátnějších vrchů Československa. Dne 24. května 1925 byl následně nový Tyršův dům slavnostně otevřen za účasti například československého prezidenta Tomáše Garriguea Masaryka a zástupců jihoslovanského, polského, ruského a lužickosrbského sokolstva. Slavnostní otevření bylo zahájeno průvodem 15 000 sokolů a ukončeno přátelskou veselící na cvičišti. Od 25. května až do 4. června se pod záštitou prezidenta Masaryka konal v novém Tyršově domě mezinárodní olympijský kongres. Po otevření Tyršova domu v něm byla následně zřízena stálá cvičitelská škola Československé obce sokolské, kde se pořádala pravidelná školení sokolských cvičitelů v týdenních až šestitýdenních kurzech.³³

Úspěšný meziválečný rozvoj českého sokolského hnutí byl však opět přerušen neblahými mezinárodními komplikacemi, které se přenášely i do života v Československu. Všeobecné napětí se postupně zvyšovalo a vyvrcholilo v roce 1938, kdy pochopitelně zasáhlo i do aktivit Československé obce sokolské, která připravovala konání dalšího všesokolského sletu. Květnová částečná mobilizace československé armády na čas situaci uklidnila,³⁴ 4. července 1938 vzdalo české sokolstvo hold republice a jejímu prezidentu Edvardu Benešovi, který při té příležitosti věnoval Československé obci sokolské prapor s nápisem *Sokolskému bratrstvu – Edvard Beneš*. V této době velkého napětí proběhl jubilejní desátý všesokolský slet, který měl veliký význam na vnitropolitickém i mezinárodním poli, jelikož především prokázal jednotu národa, dodal mu důvěru ve vlastní sílu a odvahu k obraně a ukázal světové veřejnosti, že Čechoslováci jsou odhodláni bránit svá práva, celistvost a samostatnost Československé republiky.³⁵

Následující události však byly pro ni, většinu jejích obyvatel, a především pro českou obec sokolskou tragické. Koncem září 1938 bylo v Mnichově Československu uloženo, aby Německu odstoupilo významné části svých pohraničních území. Tím utrpělo velké ztráty i sokolské hnutí, kdy se v odstoupených oblastech nacházela sídla 455 jednot se 120

---

³² Jan WALDAUF, *Sokol – malé dějiny velké myšlenky*, 1. díl, Praha 2007, s. 48–49.

³³ Tamtéž, s. 50–51.

³⁴ Tamtéž, s. 59.

³⁵ Tamtéž, s. 59–60.

sokolovny.³⁶ A po vyhlášení protektorátu Čechy a Morava byla sokolské obci nařízena změna jména z Československé opět na Českou obec sokolskou a Sokol byl neustále pod bedlivým dozorem okupačních úřadů. O výrazné pozornosti věnované Sokolu svědčí i to, že tři dny po vyhlášení protektorátu se nejvyšší představitelé nacistického Německa v čele s Adolfem Hitlerem a Heinrichem Himmlerem dotázali německého státního tajemníka Karla Hermanna Franka na české ilegální hnutí a nejvíce se zajímali právě o Sokol. Následně se se o něj začalo výrazně zajímat německé gestapo, které na začátku října 1941 na české sokolstvo zaútočilo hromadnou zatýkáací akcí, při níž bylo internováno více než tisíc sokolských činovníků. Následovala i perzekuce administrativní, 12. října 1941 byla Česká obec sokolská rozpuštěna a byl jí zabaven veškerý majetek. Sokolský odboj však i přes všechny překážky pokračoval dál, kdy další sokolská činnost byla od podzimu 1941 soustředěna v odbojové skupině Obec sokolská v odboji, která byla také známá pod krycím jménem Jindra. Ale pokračovala i vlastní tělocvičná činnost, byť v poloilegalitě: po zastavení existence Sokola v dubnu 1941 a po rozpuštění České obce sokolské bylo v některých místech sokolským příslušníkům umožněno pokračovat v tělocvičné a sportovní činnosti kupř. vstupem do sportovních klubů nebo do svazů dělnických tělocvičných jednot, které nacisty rozpuštěny nebyly.³⁷ Zde se tedy osvědčila desetiletí budovaná pozitivní spolupráce českých sokolů s ostatními podobnými organizacemi.

Sokolstvo za svoji účast v protifašistickém odboji zaplatilo vysokou cenu. Za dobu trvání druhé světové války bylo, podle neúplných zpráv z roku 1947, uvězněno 12 429 sokolů a 4042 z nich bylo následně popraveno nebo umučeno v nacistických věznicích a koncentračních táborech. Velký počet sokolů také padl v československých zahraničních armádách. Sokolstvo tak platilo za svou věrnost k demokracii a k Československu po celou dobu války velikou a krvavou daň, zvláště pak v období heydrichiády. Všichni sokolové však odcházeli i na svou smrt odhodlaně a hrdě. Jejich poslední myšlenky před popravou, smrtí či mučením patřily Sokolu a národu, jak dosvědčují vzpomínky těch, jimž se podařilo přežít. Členové Sokola se v koncentračních táborech a věznicích vzájemně povzbuzovali a podporovali se v těch nejtěžších chvílích například i tzv. šibeničním humorem. Všichni také věřili, že jejich vlast bude jednou opět svobodná. Tito muži a ženy prokázali během této temné doby nevšední statečnost, odvalu a věrnost, kterou asi za všechny definoval tajemník České obce sokolské Jan Pelikán, umučený v Osvětimi, slovy: „*Mužná čest. Umřít za ni. To*

---

³⁶ Jan WALDAUF, *Sokol – malé dějiny velké myšlenky*, 1. díl, Praha 2007, s. 60.

³⁷ Tamtéž, s. 72–76.

není jen prázdná rytířská romantika sedmnáctého století, to není zbabělý útěk před těžkým úkolem. To jest svatá povinnost. ³⁸

---

³⁸ Jan WALDAUF, *Sokol – malé dějiny velké myšlenky*, 1. díl, Praha 2007, s. 83–84.

2. Sokolské hnutí na Kralovicku

V této kapitole se budu věnovat vývoji sokolského hnutí na Kralovicku, části současného okresu Plzeň-sever. Sleduji historii několika sokolských jednot, z jejich činnosti se dochovaly archivní prameny (Plasy, Kožlany, Kralovice, Žihle a Manětín), a širší souvislosti, které jsou s jejich působením na severním Plzeňsku spojené.

2.1 Sokol v Plasích

V době, kdy byla v Plasích založena sokolská organizace, tedy v roce 1909, měla obec 1240 obyvatel, a byla tak jednou z mála větších obcí regionu. Úplně první kontakt Plas s tělocvičnou jednotou Sokol byl však zaznamenán již v roce 1862, kdy došlo ke vzniku místní části obce s názvem Sokolka. Tento název nese právě po tělocvičném spolku Sokol, který v době svého založení představoval symbol vlastenectví. K dalšímu přímému doloženému kontaktu Plas se sokolstvem došlo v roce 1896, kdy se z Plas do Manětína uskutečnil sokolský pěší výlet za účasti četných delegací z Plzeňska, ale i z Prahy. Samotná myšlenka na založení tělocvičné jednoty v Plasích se zrodila o 13 let později v hlavě plzeňského advokáta a člena plzeňského sokola Viléma Lufta, který tou dobou pravidelně pobýval v Plasích na letním bytě.³⁹

Luft tedy může být označen za hlavního původce zakládající myšlenky, kterou se za pomoci plaského obuvníka Eduarda Tauše pokusil uskutečnit. Podmínky se zdály velmi příznivé. Plaská župa se zdála být ideální lokalitou pro založení tělocvičné jednoty Sokol, jelikož Plasy ležely při živé státní silnici a hojně frekventované železniční trati a svým umístěním byly a jsou přirozeným střediskem širokého okolí. Navíc v této oblasti aktivně působily i další nepolitické spolky, zejména Občansko-řemeslnická beseda, vzdělávací spolek Havlíček, zpěvácký spolek Střela, Národní jednota pošumavská, Sbor dobrovolných hasičů a Úřednická beseda.⁴⁰ Podle počtu spolků v poměru k počtu obyvatelstva i podle dochovaných archiválií vládl v obci na tehdejší dobu bohatý kulturní a společenský život.⁴¹

Ke vzniku plaské jednoty došlo 1. srpna 1909, kdy Luft s Taušem svolali do místního hostince U České koruny (budovy dnešního kulturního domu) schůzi s občany. Tam se sešlo asi 40 osob, aby si vyslechli řeč V. Lufta o významu Sokola. Pro založení jednoty hlasovalo

---

³⁹ Miroslav ŠPELINA, *Prvních Sto. Tělovýchovná jednota Sokol Plasy 1909–2009*, Plzeň 2009, s. 9.

⁴⁰ Státní okresní archiv (SOKA) Plzeň-sever se sídlem v Plasích, fond Sokol Plasy, nezpracováno, Stručné dějiny Sokol 1909–1922.

⁴¹ Miroslav ŠPELINA, *Prvních Sto. Tělovýchovná jednota Sokol Plasy 1909–2009*, Plzeň 2009, s. 9.

32 osob a úřadům byly zaslány stanovy nově vznikajícího spolku. Místodržitelství v Praze svým výnosem č. 202258 ze dne 11. září 1909 vyslovalo souhlas se zřízením sokolské jednoty v Plasích a již na 10. října 1909 byla svolána ustavující valná hromada, která se konala opět v prostorech hostince U České koruny.⁴² Svolavateli této schůze byli již zmiňovaný E. Tauš a místní obchodník Matěj Knedlhans. Schůze byla zahájena za účasti delegací sokolských jednot z Plzně, Třemošné a Dolní Bělé. Po přednášce V. Lufta následovaly první sokolské volby činovníků.⁴³ Ze 45 přítomných a přihlášených členů byl starostou nové jednoty zvolen okresní lesní technik Emanuel Fuka, jeho náměstkem E. Tauš a náčelníkem učitel Josef Havlík. Mezi další členy správního výboru byli zvoleni Matěj Knedlhans, Jan Bouček, Josef Dlouhý, František Vavřík, Josef Pašek, Václav Tomášek, Emanuel Hrbek a Bořivoj Kalivoda. Účetními dozorcí byli zvoleni Engelbert Schneider, který působil jako účetní na velkostatku, a sedlák František Volín.⁴⁴ Na schůzi byla také domluvena výše příspěvků. Zápisné bylo stanoveny na jednu korunu, členský příspěvek pro zakládající členy činil 50 korun jednou provždy, příspěvek pro činné sportovce byl 20 haléřů a pro přispívající 30 haléřů měsíčně. Jednota se také ihned přihlásila do Plzeňského župního svazku, v němž jednotě opět pomáhal zmiňovaný V. Luft.⁴⁵

Se cvičením se začalo týden po první schůzi správního výboru a to 19. října 1909 v sále hostince U České koruny. Do konce roku 1909 se cvičení pravidelně účastnilo 25 mužů, 11 dorostenců, 30 žáků a 30 žákyň. Stále se hlásili noví zájemci a ke konci roku vzrostl počet evidovaných členů na 73. Vyskytly se však také potíže, především s nářadím. Jednodušší věci se pořídily svépomocí doma, hrazdu, kruhy a kozu darovala bratrská jednota plzeňská. Založení Sokola bylo veřejností přijato velice příznivě a jednota se těšila značnému zájmu.⁴⁶ Tato podpora a zvýšený zájem o cvičení přiměl vedení Sokola, aby se pokusilo najít nové prostory na cvičení. Už na počátku bylo totiž jasné, že místnost sálu hostince U České koruny je pro tělovýchovné účely nevhodná, a byly proto zahájeny kroky k získání jiné tělocvičny. Díky přičinění tehdejšího starosty jednoty E. Fuky se podařilo pronajmout roku 1910 místnost ve zdejší konventu, která sloužila jako školní tělocvična. Jednota za to, že škola dovolila cvičit na jejím nářadí, měla tělocvičnu k volnému používání. Ani tato místnost ale

---

⁴² SOKA Plzeň-sever se sídlem v Plasích, fond Sokol Plasy, nezpracováno, Stručné dějiny Sokol 1909–1922, oznámení o zakládající schůzi z 2. 8. 1909, s. 1.

⁴³ Tamtéž, Ustavující schůze Sokola, říjen 1909, s. 1.

⁴⁴ Tamtéž, První volby činovníků, říjen 1909, s. 1.

⁴⁵ Tamtéž, Odsouhlasení příspěvků, s. 2.

⁴⁶ Tamtéž, Začátky cvičení, říjen 1909, s. 2.

nebyla ke cvičení zcela vhodná, ovšem jiná v této době k dispozici nebyla. Teprve v roce 1921 se podařilo zásluhou tehdejšího župního starosty Emila Tšidy získat od majitele zdejšího velkostatku Klementa Metternich-Winneburg místnost vhodnou pro cvičení v konventním divadle. Tato místnost byla bezplatně propůjčena na dobu dvou let.⁴⁷

V červenci roku 1910 jednota uspořádala slavnosti s tělovýchovným a zábavným programem a čistý zisk z ní měl činit 200 korun. Podobná větší slavnost se konala i o dva roky později a poté se každoročně až do začátku první světové války konaly okrskové slety či veřejná cvičení. Veškeré tyto akce se těšily velké přízni veřejnosti a také se těchto akcí účastnily delegace z okolních bratrských jednot, nejčastěji z Plzně, Kaznějova, Horní Bělé, Manětína nebo Kožlan. Plaští sportovci se rovněž velmi často účastnili akcí pořádaných bratrskými jednotami nejen v okolí, ale několikrát i v Praze, Domažlicích nebo Staňkově.⁴⁸ Jednota také velmi dbala, aby cvičení mělo dobrou úroveň a každoročně posílala své cvičitele na kurzy pořádané sokolskou župou. Pro cvičitele byly také odebírány časopisy Cvičitel nebo Cvičitelka a pro žactvo časopisy Skřivánek a Letáčky. Do spolkové knihovny byly také postupně obstarávány technické příručky vydávané Českou obcí sokolskou. Od založení zábavné knihovny bylo v Plasích ale upuštěno, neboť se usoudilo, že plně vyhovují nově sloučené knihovny místních spolků umístěné v obecní knihovně, která v té době čítala více než 1000 knižních svazků.⁴⁹

Jak už bylo výše zmíněno, jednota měla potíže s místem pro cvičení. Prostory v konventním divadle sice byly dostačující, ale jednota je měla pouze propůjčené. Proto byl za účelem získání vhodného místa pro činnost v roce 1910 zřízen tzv. stavební fond, do kterého každý člen dobrovolně a příležitostně přispíval. Finance ve fondu ale příliš nenarůstaly a po čtyřech letech od založení v něm bylo našetřeno pouze 68 korun a 74 haléřů, které byly v době války navíc vybírány. Teprve v roce 1920 byl stavební fond obnoven a byly do něj vkládány výtěžky z různých zábav a divadelních představení. I díky tomu výše fondu dosáhla 5980 korun a 89 haléřů. V roce 1921 byly jednotou zvýšeny členské příspěvky pro veškeré členstvo na dvě koruny měsíčně a značná část z těchto příspěvků byla věnována do fondu, který postupně narůstal, takže na konci roku 1921 v něm bylo již 18 300 korun a 39 haléřů. Velkou otázkou k řešení ale stále zůstávalo, kde sehnat vhodné místo pro stavbu budoucí sokolovny, protože v této poválečné době ani obec, ani žádný soukromník v okolí

---

⁴⁷ Miroslav ŠPELINA, *Prvních Sto. Tělovýchovná jednota Sokol Plasy 1909–2009*, Plzeň 2009, s. 14.

⁴⁸ Tamtéž, s. 12.

⁴⁹ Tamtéž, s. 13.

vhodný pozemek nevlastnil a od velkostatku jej nebylo možné získat.⁵⁰ V roce 1919 se však v Plasích ustavilo stavební a bytové družstvo, jemuž se podařilo od velkostatku koupit pozemek, který by byl pro stavbu dostatečně veliký a vhodný. Jednota se na návrh Bartoloměje Šípa stala členem zmíněného družstva a okamžitě složila 2000 korun, aby toto vhodné místo mohla získat. Od té doby byla záležitost stavby předmětem jednání mnoha schůzí. Z jedné strany byla snaha, aby se se stavbou začalo ihned, panovaly ale také názory, že by to jednota nemusela finančně zvládnout. Byl proto vyžádán posudek Plzeňské župy, která do Plas poslala architekta Maška, na základě jehož posudku se na valné hromadě v roce 1921 rozhodlo stavbu prozatím odložit. Poté byl ustaven stavební výbor v čele s Emanuelem Hrbkem, který měl okolnosti stavby sledovat a ve vhodný okamžik navrhnout výboru řešení.⁵¹

Jednota od svého založení vyvíjela pravidelně tělovýchovnou činnost, a to až do válečného období. Během války utrpěl Sokol v Plasích velkou ránu, kdy činnost jednoty prakticky ustala. Ještě počátkem srpna 1914 chystala jednota velký výlet nad obec do blízkého lesa Panholce, spojený s veřejným cvičením, z tohoto výletu však sešlo, protože kvůli vypuknutí války muselo 15 bratrů-sokolů nastoupit vojenskou službu. Štěstím bylo alespoň to, že z oněch 15 narukovaných nepadl v boji žádný, někteří však byli zranění a Gustav Fuka byl od roku 1915 nezvěstný. Nekonečná válečná léta nebrala konce, a tak zbývající činitelé cítili nutnost oživit činnost jednoty. Sešli se tedy 6. října 1917 a znovu byl ustaven zábavní výbor a také se obnovilo cvičení mužů a žen. V následujícím roce bylo cvičení rozšířeno na dorost a žactvo. Posléze se život Sokola rozběhl naplno. Výtěžek z divadelních představení a zábav byl z velké části použit k podpoře důležitých akcí a k podpoře místního fondu pro sirotky po padlých vojácích.⁵² Dne 28. října 1918 se český lid dočkal své samostatnosti a v Plasích došlo k oslavám s lampionovým průvodem, kterého se nadšeně zúčastnili všichni obyvatelé obce. Na prostranství před hostincem U České koruny promluvil starosta obce František Vavřík, jehož projev byl doprovázen oslavným jásotem a ovacemi.⁵³

V prvních dnech státní samostatnosti postavil Sokol spolu s místní Dělnickou tělocvičnou jednotou stráže, aby bylo znemožněno odcizení cenných archivních záznamů a

---

⁵⁰ SOkA Plzeň-sever se sídlem v Plasích, fond Sokol Plasy, nezpracováno, Stručné dějiny Sokol 1909–1922, Snahy o zbudování vlastní sokolovny, s. 3.

⁵¹ Tamtéž, Založení stavebního družstva a výboru, s. 3.

⁵² Tamtéž, Válečná doba od roku 1914, s. 10–11.

⁵³ Tamtéž, Oslavy svobody, říjen 1918, s. 11.

jiných věcí z majetku zdejšího velkostatku. Vykonávání těchto hlídek trvalo až do té doby, než plzeňský Národní výbor vše sepsal, zaznamenal a zapečetil.⁵⁴

V roce 1919 se členstvo plaské jednoty bez výjimky podrobilo sokolským odvodům. Česká obec sokolská vyhlásila tyhle odvody u všech svých členů ve věku 20–50 let, z Plas bylo odvedeno pět místních sokolů, kteří konali vojenskou službu u pluku Stráže svobody v Plzni. Jen jediný odvedený člen odmítl nastoupit do služby a raději z jednoty vystoupil.⁵⁵ Téhož roku byla část členstva značně nespokojena s dosavadním vedením jednoty a vyžádala si svolání mimořádné valné hromady, na které se 9. října 1919 uskutečnily nové volby a do čela jednoty byl nově zvolen Václav Šimáček.⁵⁶

Poválečná činnost jednoty byla poměrně bohatá. To nám dokazují třeba zápisy z roku 1920, kdy byla uspořádána čtyři divadelní představení, výlety do okolí nebo oslava narozenin prezidenta Masaryka, která byla doprovázena pěveckým a hudebním programem. Jednota také zajistila účast svých členů na župním sletu v Doubravici a na všesokolském sletu v Praze. V tomto roce také místní jednota rozšířila svou působnost, založila sesterské organizace v Plasích nebo Mladoticích a pomáhala jim v růstu.⁵⁷

Po 45 letech svého aktivního působení ukončil v roce 1919 svou činnost pěvecký soubor Střela, který veškerý svůj majetek věnoval místní sokolské jednotě. Mezi věnovanými položkami bylo například dobré pianino, harmonium nebo zpěvníky. Tato událost podle všeho dala impuls k založení sokolského pěveckého oddílu.⁵⁸ Správní výbor se rozhodl zakoupit pro své členy slavnostní kroje, které by si členové postupně spláceli. Bylo pořízeno osm krojů, které ale nebyly splaceny, a z toho důvodu se od této myšlenky časem odstoupilo.⁵⁹ V roce 1919 také jednota zakoupila na základě podnětu bratra Kosara menší stroj k promítání filmů, neboť své aktivity chtěla rozšířit i tímto směrem. Byla uspořádána dvě filmová představení, ale poněvadž se tato činnost rovněž neosvědčila, bylo od dalšího promítání upuštěno a stroj byl následně prodán.⁶⁰ Na další biograf si Plasy musely počkat

---

⁵⁴ SOKA Plzeň-sever se sídlem v Plasích, fond Sokol Plasy, nezpracováno, Stručné dějiny Sokol 1909–1922, Sokolské hlídky 1918, s. 11.

⁵⁵ Tamtéž, Sokolské odvody, s. 9.

⁵⁶ Tamtéž, Mimořádné volby, říjen 1919, s. 10.

⁵⁷ Miroslav ŠPELINA, *Prvních Sto. Tělovýchovná jednota Sokol Plasy 1909–2009*, Plzeň 2009, s. 17.

⁵⁸ Tamtéž, s. 17.

⁵⁹ SOKA Plzeň-sever se sídlem v Plasích, fond Sokol Plasy, nezpracováno, Stručné dějiny Sokol 1909–1922, Pořízení krojů, s. 8.

⁶⁰ Tamtéž, Pokusy s biografem, s. 10.

dalších osm let až do roku 1927, kdy začalo pravidelné promítání.⁶¹ Mezi zajímavé události patřil i 2. říjen 1921, kdy místní jednota obstarala strážní službu na části státní silnice při jízdě prezidenta Masaryka do Plzně a značný počet svých členů vyslala do Plzně k uvítacím slavnostem.⁶²

Na sklonku dvacátých let se opět jednota zabývala myšlenkou o výstavbě vlastní sokolovny. V roce 1930 se povedlo podle tržní smlouvy odkoupit pozemek katastru č. 183/1 od vdovy truhláře Jana Wohla, na kterém si plaský Sokol mohl vybudovat svou sokolovnu.⁶³ Tržní cena pozemku byla vyčíslena na 134 500 korun a smlouva o koupi byla 16. května 1932 schválena Okresním soudem v Kralovicích. Součástí pozemku také byla budova čp. 49. a to bývalá Wohlova truhlárna. Jednota tuhle budovu následně opravila, nicméně kvůli koupi pozemku a budovy se zadlužila částkou ve výši přes 120 000 korun.⁶⁴

Sokol ovšem v té době velmi prosperoval a na svoji činnost si vydělával pořádáním četných kulturních a společenských akcí a do vypuknutí druhé světové války se významnou měrou podílel na společenském životě v Plasích. Stav členů v té době byl na počtech 60 žáků a žákyň, 40 dorostenců a dorostenek a 180 mužů a žen. Bohužel druhá světová válka, stejně jako ta první, opět pozastavila činnost jednoty. Dne 8. října 1941 byl Sokol rozpuštěn a veškerá sportovní a tělovýchovná činnost se přesunula pod správu Dělnické tělovýchovné jednoty a sportovního klubu. Poslední velkou akcí Sokola byl tzv. poloslet, konaný na školním hřišti 23. května 1948.⁶⁵

Po skončení druhé světové války v roce 1945, i když se mluvílo o sjednocení a tělovýchova v Plasích formálně sjednocena byla, i tak Sokol pokračoval ve svých tradicích a činnosti. Navíc rozšířil svou působnost do další obce. Dne 15. května 1948 byla založena pobočka plaské jednoty Sokola v Nebřezinech a 1. dubna 1949 byla z pobočky ustavena samostatná jednota Sokola Nebřeziny. Po osamostatnění bylo jednotě přiděleno 23 mužů a 14 žen z mateřské jednoty Sokola v Plasích, navíc byla této nově vznikající jednotě svěřena

---

⁶¹ Miroslav ŠPELINA, *Prvních Sto. Tělovýchovná jednota Sokol Plasy 1909–2009*, Plzeň 2009, s. 17.

⁶² SOkA Plzeň-sever se sídlem v Plasích, fond Sokol Plasy, nezpracováno, *Stručné dějiny Sokol 1909–1922, Průjezd prezidenta Masaryka, říjen 1921*, s. 9.

⁶³ Miroslav ŠPELINA, *Prvních Sto. Tělovýchovná jednota Sokol Plasy 1909–2009*, Plzeň 2009, s. 18.

⁶⁴ SOkA Plzeň-sever se sídlem v Plasích, fond Sokol Plasy, nezpracováno, *Kupní smlouva na pozemek sokolovny z roku 1930*, nestr.

⁶⁵ Miroslav ŠPELINA, *Prvních Sto. Tělovýchovná jednota Sokol Plasy 1909–2009*, Plzeň 2009, s. 18.

vkladní knížka č. 675 kumpeličky v Plasích vedená na jméno DTJ Nebřeziny, a to s obnosem 2464 korun. Tyto finance byly použity k uhrazení všech počátečních nákladů.⁶⁶

2.1.1 Dělnická tělovýchovná jednota v Plasích

Sokolská tělocvičná jednota však nezůstala v Plasích dlouho jediná. Dva roky po založení místního Sokola vznikla v Plasích v roce 1911 na popud sociálních demokratů další tělocvičná jednota. Dělnictvu a zemědělským pracovníkům totiž nevyhovovala liberálně zaměřená tělocvičná jednota Sokol, a tak 11. května 1911 byla pravděpodobně v hostinci Na Knížecí ustavena nová Dělnická tělovýchovná jednota. Jejím prvním starostou byl zvolen Václav Šašek. V prvních letech se cvičilo venku na pastvišti nad místním nádražím, kde byla zřízena hrazda, a v prostorech hostince Na Knížecí. V roce 1919 se stal novým „domovem“ jednoty hostinec U Fránů. Dalším místem, kde jednota později cvičila, se v roce 1931 stal nově postavený sál restaurace U České koruny a později ve třicátých letech jednota také zakoupila pozemek pod kumpeličkou, na němž zřídila cvičiště a hřiště na házenou. Tento prostor následně oplotila a označila ho tabulkou s nápisem Hřiště DTJ Plasy.⁶⁷

Dochovaných informací o činnosti jednoty z období před první světovou válkou není mnoho. Dělnická tělocvičná jednota se podílela na pořádání několika divadelních představeních nebo pořádala taneční zábavy. Jak už bylo výše zmíněno, v roce 1927 koupila a převzala promítací licenci, promítací stroj a opět začala provozovat biograf. A tuto kinematografickou licenci se jednota nechala několikrát prodloužit.⁶⁸

Během meziválečného období se jednota značně rozšířila a svou činností a aktivitou výrazně konkurovala místnímu Sokolu. Počet stálých členů sice není v této době spolehlivě doložen, ale odhaduje se, že kolem roku 1935 mohlo být v jednotě registrováno až 60 členů, kteří se v rámci jednoty pravidelně účastnili mimo vlastních cvičení i těch veřejných v rámci okresu a kraje. A na rozdíl od Sokola se v dělnické tělocvičné jednotě pravidelně provozoval také kolektivní sport, konkrétně házená. Kromě pravidelné soutěže v házené se oddíl účastnil i turnajů, které rovněž pořádal, např. jím pořádaného turnaje 28. srpna 1931 se zúčastnilo

---

⁶⁶ SOkA Plzeň-sever se sídlem v Plasích, fond Sokol Plasy, nezpracováno, Zápis o ustanovení pobočky Tělovýchovné jednoty Sokola Plasy v Nebřezinech z roku 1949, nestr.

⁶⁷ Miroslav ŠPELINA, *Prvních Sto. Tělovýchovná jednota Sokol Plasy 1909–2009*, Plzeň 2009, s. 20.

⁶⁸ Tamtéž, s. 17.

osm družstev: dvě z Plas, dvě z Kaznějova, dále pak družstvo z Nebřezin, Rybnice, Obory a Dobříče.⁶⁹

Do druhé světové války se obě jednoty mezi sebou navzájem respektovaly a fungovaly svorně bez vážnějších problémů. Domlouvaly se mezi sebou, kdo například bude pořádat Silvestr, kdo slavnost Šibřinky a jen málokdy se stalo, že pořádané akce mezi sebou vzájemně kolidovaly.⁷⁰ Neboť, jak jsem již výše zmiňoval, v prvních dnech samostatnosti po první světové válce spolu členové jednot spolupracovali jako strážci při ochraně archivních a jiných materiálů, než se plzeňskému národnímu výboru podařilo vše sepsat a zapečetit.

Ke konci první republiky na tom nebyla dělnická tělocvičná jednota vůbec špatně, protože k lednu 1938 měla registrováno 299 členů a členek, z tohoto počtu se jednalo o 88 dospělých mužů.⁷¹ A mohlo by se zdát, že během druhé světové války došlo k omezení činnosti jednoty, nicméně opak je pravdou: koncem válečných let, konkrétně v roce 1944, bylo v jednotě evidováno 250 členů, z toho 136 dospělých. Tento počet byl ale také značně ovlivněn členy, kteří se k jednotě připojili poté, co byla činnost Sokola pozastavena a sokolská jednota byla následně rozpuštěna, protože hned těsně po válce se počet členů zase výrazně snížil, a to na pouhých 15 členů.⁷²

2.1.2 Sportovní klub v Plasích

Od počátku 20. století se v Čechách těšil oblibě fotbal, který se rychle šířil. A nadšenci této hry velmi usilovali o svou vlastní místní organizaci. Tuhle myšlenku se v Plasích podařilo zrealizovat v roce 1923, kdy byl založen Sportovní klub, jehož činnost byla zaměřena hlavně na fotbal. Místní fotbalisté od začátku nastupovali se znakem, který nesl název SK Plasy. Po jeho založení se hrálo hlavně na hřišti Na Klíčnicku a svůj první oficiální fotbalový zápas Plasy odehrály proti mužstvu DFC Žihle, kdy Plasy podlehly týmu ze Žihle v poměru 0:3. Potíž ale byla v tom, že hřiště Na Klíčnicku, na němž se hrálo, bylo od Plas příliš vzdálené, a tak se začalo brzy hrát také v místech dnešní plaské zemědělské

---

⁶⁹ Miroslav ŠPELINA, *Prvních Sto. Tělovýchovná jednota Sokol Plasy 1909–2009*, Plzeň 2009, s. 21.

⁷⁰ Tamtéž, s. 22.

⁷¹ SOKA Plzeň-sever se sídlem v Plasích, fond Dělnická tělovýchovná jednota Plasy, nezpracováno, Seznam členů z let 1938 a 1940, nestr.

⁷² Miroslav ŠPELINA, *Prvních Sto. Tělovýchovná jednota Sokol Plasy 1909–2009*, Plzeň 2009, s. 22.

školy. Po čase se členové klubu opět stěhovali a u bednární plaské huti si upravili prostor, který se nachází v místech dnešního sportovního areálu. V té době zde ještě stávaly budovy a komín. Po zbourání komínu se vybudovalo hřiště, které bylo orientované stejně jako v dnešní době. Jako šatna se používala dřevěná bouda pod svahem u hutě. Po válce pak hráči měli šatnu v budově huti u brány. Základní vybavení klub získal hlavně od svých příznivců a podporovatelů, z řad místních nebo plzeňských živnostníků.

Fotbal byl natolik populární, že místní sportovní klub nebyl schopný registrovat tolik zájemců, a z toho důvodu byl založen druhý sportovní klub s názvem FK Střela.

Klub nebyl zařazen, i přes velký počet členů, do žádné soutěže. Hrál se tehdy v systému, který se podobal dnešní podobě soutěží okresních přeborů. Klub SK Plasy se tedy pravidelně porovnával s okolními kluby z Čisté, Kralovic, Kožlan, Manětína nebo Žihle. Každý týden se pravidelně konaly schůze, kterých se účastnil z každého klubu vždy jeden zástupce. Náplní schůzí bylo losování zápasů dalšího kola a účastnila se jich i soudcovská komise. Mezi členy soudcovské komise byli později Karel Eck a Karel Suk z Plas.⁷³

O zajímavý koncept se pokusil tehdejší člen SK Plasy Josef Šašek. Jeho hlavní myšlenkou bylo, že by se zorganizovala soutěž o putovní pohár, o který měly hrát pouze týmy z kralovického okresu. Účastníky byly kluby z Kralovic, Kožlan, Kaznějova, Čisté, Trnové, Mladotic a Dolní Bělé. Mělo se hrát v systému na dvě kola, první kolo se mělo hrát na jaře, druhé na podzim a finanční odměnu měla zaštitit jednotlivá obecní zastupitelstva.⁷⁴

I díky angažovanosti plzeňského fotbalisty Jana Pachmana se v místní sestavě mohli objevovat i ligoví hráči z klubu SK Plzeň. Jednalo se o povětšinou plzeňské hráče, kteří během svých fotbalových kariér později hráli i za týmy AC Sparta Praha nebo SK Slavia Praha.

Mezi nejvýznamnější zápasy, které v té době místní SK odehrálo, určitě musíme zařadit zápas proti ligové Viktorii Plzeň, se kterou 16. června 1940 plaský klub sehrál remízu 3:3, což je historicky nejcennější výsledek plaského fotbalu. Někdy v této době zřejmě vznikla píseň, která se v pozdějších letech stala hymnou plaských fotbalistů.⁷⁵ Tato hymna se již desítky let zpívá v kabinách vždy po vítězných utkáních.

---

⁷³ Miroslav ŠPELINA, *Prvních Sto. Tělovýchovná jednota Sokol Plasy 1909–2009*, Plzeň 2009, s. 23–24.

⁷⁴ SOKa Plzeň-sever se sídlem v Plasích, fond Sokol Plasy, nezpracováno, Sportovní klub Plasy, nestr.

⁷⁵ Příloha č. 6: Text fotbalové hymny TJ Sokol Plasy.

Také během válečného období byl v Plasích velký zájem o kopanou. Fotbalisté v té době měli už i svou klubovnu, místnost v hostinci U Werku. A od roku 1945 klub hraje oficiální soutěže v rámci národních organizací.⁷⁶

2.1.3 Od sloučení tělovýchovných jednot do současnosti

V období před druhou světovou válkou měla plaská jednota Sokola 280 členů, místní dělnická tělocvičná jednota dalších 160 členů a sportovní klub 58 registrovaných členů. V období po válečných letech se přistoupilo ke sjednocení činnosti tělovýchovných jednot, nikoliv však ke sloučení jednot samotných. K tomu došlo v celé republice až o tři roky později. Dne 10. června 1945 byla uspořádána velká tělovýchovná a sportovní organizace a jednoty se dohodly na společné práci. Byl ustanoven Národní tělovýchovný výbor, jehož členy se stali zástupci místního národního výboru, Sokola, Dělnické tělocvičné jednoty a Sportovního klubu. K definitivnímu sjednocení Sokola a dělnické tělocvičné jednoty došlo 19. dubna 1948 a 20. května téhož roku došlo ke sjednocení i se Sportovním klubem. Celé sloučení proběhlo klidně a bez komplikací. Nově sjednocená organizace si také změnila jméno a nově byla známá pod jménem TJ Sokol Plasy. Všeobecně se myslelo, že po sloučení nastanou lepší podmínky pro činnost, ale naopak došlo k útlumu organizační práce i samostatné tělesné výchovy. A Sokol jako takový začínal upadat, majetek byl postupně rozprodáván a veškerá činnost se zaměřila na fotbal a jiné sportovní aktivity.⁷⁷

V únoru 1950 byl zvolen nový výbor, ale ani ten plně nezajistil tělovýchovnou činnost a byla předložena myšlenka, aby po reorganizaci tělovýchovy a sportu v roce 1952 byla TJ přerazena k národnímu podniku Státní lesy. Při této myšlence se zřejmě vycházelo z úvahy, že podnik zajistí tělovýchově finanční podporu. A od roku 1952 byla organizace přejmenovaná na Tatran Plasy. Bohužel se ale očekávaný zájem a podpora podniku nedostavila a v roce 1957 byla znovu založena dobrovolná organizace Sokol v čele s předsedou Antonínem Jirouškem. V těchto letech se dokonce mluvilo a uvažovalo o případném rozpuštění jednoty. A právě v téhle nejisté době se přidali mladší členové, kteří svou pracovitostí znovu vrátili určitý rytmus do chodu organizace.⁷⁸

---

⁷⁶ Miroslav ŠPELINA, *Prvních Sto. Tělovýchovná jednota Sokol Plasy 1909–2009*, Plzeň 2009, s. 24–27.

⁷⁷ Tamtéž, s. 31.

⁷⁸ Tamtéž, s. 32.

V první polovině roku 1960 se v Plasích na školním hřišti konala okrsková spartakiáda za účasti 827 cvičících. Úspěšný byl i rok 1961, kdy se během tří měsíců povedlo vybudovat venkovní stadion s otevřeným kluzištem, které bylo otevřeno i pro veřejnost, a to za poplatek jedné koruny na odpoledne. Nepravidelně se scházel i turistický oddíl a tělovýchovná jednota se tou dobou vyvíjela velmi dobře. Zlom ale přišel v polovině šedesátých let. V roce 1965 nastal pokles aktivity a po tehdejším předsedovi Janu Palátovi převzal vedení jednoty Antonín Jiroušek, který mj. ještě v témže roce povolil opravu šaten a úpravu hrací plochy na fotbalovém hřišti.⁷⁹

Na začátku roku 1969 byl vypracován návrh na vybudování terasy a parketu se zastřešením na stávajícím hřišti Sokola Plasy. Tento prostor je využíván hlavně v zimě, na místě se nachází ledová plocha s elektrickým osvětlením, která slouží hokejistům a rekreačním bruslařům. A po vybudování těchto nových zařízení bylo Sokolu umožněno provádět různé tělovýchovné, sportovní nebo kulturní venkovní akce i v letních měsících, navíc v prostředí přírodního anglického parku Velké louky. V ose hřiště bylo navrženo stabilní ocelové zastřešení parketu a zděná terasa s betonovou podlahou, na kterou byl přístup po dvou schodištích umístěných na stranách. Samotný parket byl zastřešen a vytvořen z umělých materiálů, navíc byl opatřen i vhodným elektrickým osvětlením. Tento nově zrekonstruovaný areál se ale ještě před svým otevřením musel podrobit menším úpravám, kdy bylo potřeba barevně upravit celkový pohled na novou terasu a zastřešení, aby vhodně zapadaly do daného přírodního prostředí.⁸⁰

Roku 1972 se opět konala volba nového výboru jednoty a novým předsedou byl zvolen Josef Běžel. Tento nově zvolený výbor jako první po delší době plnil svoje naplánovaná usnesení a TJ Sokol Plasy se odrazila na vzestupnou cestu svého působení. Byly také naplánovány úpravy areálu sportoviště U Werku,⁸¹ v lednu 1975 byl pozemek převeden z vlastnictví Městského národního výboru v Plasích do majetku TJ Sokol Plasy a postupem času zde byl vybudován sportovní areál zahrnující dvě fotbalová, volejbalové a tenisové hřiště.⁸² Do roku 1975 se realizovalo rozšíření šaten, výstavba hřiště na odbíjenou, malé hřiště pro mládež a o 15 let později byl přistavěn kiosek s občerstvením. Ve stejném roce se

---

⁷⁹ Miroslav ŠPELINA, *Prvních Sto. Tělovýchovná jednota Sokol Plasy 1909–2009*, Plzeň 2009, s. 33.

⁸⁰ SOKA Plzeň-sever se sídlem v Plasích, fond Sokol Plasy, nezpracováno, Tělovýchovná jednota Sokol Plasy, Stavební záležitosti v letech 1968–1996, nestr.

⁸¹ Miroslav ŠPELINA, *Prvních Sto. Tělovýchovná jednota Sokol Plasy 1909–2009*, Plzeň 2009, s. 34.

⁸² Tamtéž, s. 52.

jednota připravovala také na účast svých členek na čtvrté československé spartakiádě pořádané v Praze roku 1975.⁸³

V sedmdesátých letech byla v Plasích založena i mládežnická mužstva, a protože si jednota uvědomovala jejich důležitosti, věnovala jim veškerou možnou podporu. V sezoně 1973/1974 hráli poprvé okresní přebor i žáci a od té doby se soutěže účastní pravidelně. V polovině osmdesátých let se zakládá i kategorie nejmladších přípravných týmů. Tato tzv. přípravná družstva měla skutečnou kvalitu, protože se v nich odráželo úsilí a trpělivost především trenérů Josefa Löffelmana, Václava Mertla a Jiřího Soutnera. Práci s mládeží byla věnována mimořádná péče a mnoho fotbalistů z okolních klubů prošlo právě žákovskými a dorosteneckými mužstvy v Plasích.⁸⁴ V současné době v klubu TJ Sokol Plasy působí devět fotbalových a čtyři volejbalové oddíly od nejmenších přípravek až po nejstarší oddíl „staré gardy“. Současným předsedou TJ je Jan Jakeš⁸⁵ a mezi nejúspěšnější hráče nebo hráčky, tzv. odchovance, kteří prošli výchovou v klubu TJ Sokol Plasy, se považují Vítězslav Lavička, Josef Honomichl, Ondřej Šiml a Barbora Votíková.⁸⁶

Vítězslav Lavička je bývalý profesionální fotbalista, který ve své kariéře nastupoval za kluby FC Viktoria Plzeň nebo AC Sparta Praha. Po skončení své bohaté kariéry se stal trenérem, vedl například tým AC Sparta Praha, se kterým se mu podařilo v sezoně 2013/2014 získat mistrovský titul. Ve svých šedesáti letech se stále věnuje fotbalu a od 1. června 2023 bude působit jako ředitel výchovy mládeže v AC Sparta Praha.

Barbora Votíková je současná česká fotbalová reprezentační brankářka, která aktuálně pravidelně nastupuje za francouzský tým Paris Saint-Germain. Ve své stále probíhající kariéře prošla mládeží klubů TJ Sokol Plasy a později FC Viktoria Plzeň, odkud přestoupila do klubu SK Slavia Praha. Zde se poprvé seznámila s profesionálním fotbalem a stala se pravidelnou členkou A-týmu české ženské fotbalové reprezentace. V roce 2021 přestoupila do již zmíněného největšího francouzského týmu.

V roce 2019 se v Plaské tělovýchovné jednotě oslavovalo. V tomto roce se slavilo 110 let od založení fotbalu v Plasích. V rámci oslav proběhl benefiční přátelský zápas mezi

---

⁸³ Miroslav ŠPELINA, *Prvních Sto. Tělovýchovná jednota Sokol Plasy 1909–2009*, Plzeň 2009, s. 34.

⁸⁴ Tamtéž, s. 41

⁸⁵ *TJ Sokol Plasy: Fotbal* [online]. c2023 [cit. 2023-06-20]. Dostupné z: <http://www.sokolplasy.cz//>

⁸⁶ Miroslav ŠPELINA, *Prvních Sto. Tělovýchovná jednota Sokol Plasy 1909–2009*, Plzeň 2009, s. 54

jednotlivými týmy místního fotbalového klubu. Celá tato slavnost byla doprovázena živou hudbou.

2.2 Sokol v Kožlanech

První snahy o organizované cvičení se v Kožlanech organizovaly v tělocvičném oboru spolku Beseda. Tento neoficiální „sokolský“ spolek se zaměřoval hlavně na tělocvičnou a vzdělávací činnost. V létě se cvičilo na zahradách jednotlivých členů, nejčastěji na zahradě člena pana Jirouška, který sám na vlastní náklady pořídil železnou hrazdu a nechal vyrobit bradla. V zimě a při nepříznivém počasí se cvičilo v sále hostince U Českého lva i zde bylo Besedou pořízeno nářadí ke cvičení. Členové tohoto spolku se v roce 1895 se zúčastnili třetího všesokolského sletu v Praze a pro všechny členy, kteří se sletu zúčastnili, byly pořízeny nové kroje. Výprava cestovala do Prahy vlakem přes Rakovník, ale protože odbor Besedy nebyl řádnou sokolskou jednotou, nebyli Kožlanští zapsáni v žádné župě ani na ústředí České obce sokolské, a sletu se tedy z těchto důvodů nemohli aktivně zúčastnit.

Oficiální založení Tělocvičné jednoty Sokol Kožlany bylo odsouhlaseno 23. října 1909 v hostinci U Českého lva, kde se zároveň toho dne konala první ustavující valná hromada za přítomnosti 14 členů. Na této valné hromadě byl prvním starostou jednoty zvolen bratr Brůha a prvním místopředsedou byl zvolen bratr Kožíšek. Cvičební nářadí bylo jednotě spolkem Beseda nejdříve zapůjčeno a následně definitivně darováno. Z finančních darů byla později pořízena nová hrazda a od kožlanských žen také jednota dostala vlastní prapor, na který byly při oslavách 10. výročí existence přidány stuhy vyrobené opět kožlanskými ženami. Byly zřízeny odbory dorostu, žen a v pozdější době i žactva. Od roku 1913 se cvičilo v tělocvičně nové kožlanské školy, kde jednota setrvala až do roku 1930, kdy byl otevřen sokolský dům, který si jednota zbudovala.

V roce 1918 byl založen stavební fond, který primárně sloužil jako oficiální záštita pro přijímání darů na stavbu vlastní kožlanské sokolovny. První dar v hodnotě 10 000 korun věnovalo jednotě Společenstvo právovárečné z Kožlan, v průběhu let členové místní sokolské jednoty, kožlanští rodáci a spoluobčané do tohoto fondu pravidelně přispívali a do roku 1928 se původní částka rozrostla na 60 000 korun, díky čemuž se jednota mohla pustit do stavby. Nejštědřejším přispěvatelem na stavbu se stal bratr Dr. Edvard Beneš, který

přispěl částkou 25 000 korun, dalším štědrým mecenášem byl kožlanský rodák bratr Růžek, který zaslal částku přesahující 5000 korun od amerických krajanů.

Dne 8. září 1929 byla uspořádána slavnostní akce u příležitosti položení základního kamene za účasti zástupců okolních sokolských jednot a spolků. Na tento základní kámen byly vytesány letopočty 1909–1929. Návrh sokolovny vzešel z myšlenek kožlanského rodáka architekta Ing. Švarce. Součástí sokolovny měl být dle návrhu sál s jevištěm, kuchyně s jídelnou, sprchy, velká sborovna, knihovna s archivem, byt o dvou místnostech nebo vyvolávací kino operační komora. Stavba budoucí sokolovny rychle postupovala a již počátkem zimy roku 1929 byly vyvedeny zdi, a to do značné výšky.⁸⁷ Ke slavnostnímu otevření kožlanské sokolovny, která byla pojmenována k počtě svého dlouholetého člena a kožlanského rodáka, ministra E. Beneše, došlo ve dnech 12. a 13. července 1930, a to za přítomnosti mnoha zástupců z okolních tělovýchovných spolků a dalších významných osobností regionu. První den oslav se konala hudební a recitační vystoupení a tělocvičná cvičení. Druhý den se konala slavnostní valná hromada za přítomnosti vzácných hostů. Na této schůzi byl předčítán projev ministra E. Beneše, který se bohužel pro svou zaneprázdněnost musel z jednání omluvit. Odpoledne téhož dne prošel městem velký sokolský průvod, rozšířený o selskou jízdu, hasiče a spolek řezníků oblečených v krojích. Průvod měl jednu plánovanou zastávku. Zastavil se u pomníku padlých z první světové války, kde byla uctěna památka statečným zesnulým a byly zde položeny květiny, načež průvod pokračoval na cvičiště, kde probíhala předcvičování.⁸⁸

Sokolovna byla zbudována za velké obětavosti všech místních bratří a sester a za podpory členů okolních sokolských jednot, jednotlivců i obcí. Náklady na stavbu sokolovny činily asi 480 000 korun. Do roku 1930 se podařilo z původní částky uhradit asi 272 000 Kčs a splácení zbývajících dluhu bylo zaručeno podpisy bratří Beneše, Hanzlíčka, Duška a dalších. Aby tato dlužná částka mohla být uhrazena, provozovala jednota biograf nebo pořádala divadelní představení, taneční zábavy a pouťové, mikulášské či silvestrovské slavnosti, jejichž výtěžek se použil na splacení dlužné částky.⁸⁹

Dne 8. listopadu 1931 se konala valná hromada, na které se za účasti 59 bratří a sester zvolilo nové vedení jednoty. Novým starostou byl zvolen bratr Antonín Straka a prvním

---

⁸⁷ SOkA Plzeň-sever se sídlem v Plasích, fond Sokol Kožlany, nezpracováno, Tělocvičná jednota Sokol Kožlany, Pamětní kniha Tělocvičné jednoty Sokol v Kožlanech, Stručná historie, nestr.

⁸⁸ Tamtéž, Slavnostní otevření sokolovny v roce 1930, nestr.

⁸⁹ Tamtéž, Stručná historie, nestr.

místopředsedou Ferdinand Knapp.⁹⁰ V tomto roce měla jednota 207 registrovaných členů a také probíhalo množství kulturních akcí, které měly svým výdělkem pomoci k řešení tíživé finanční situace.⁹¹

V roce 1934 byla za souhlasu vedení jednoty zakoupena nová zvuková aparatura a v místním biografu se tak mohly promítat i zvukové filmy. Během tohoto roku bylo promítáno 19 zvukových filmů, které byly návštěvníky s radostí přijaté.⁹² K příležitosti 25. výročí založení tělocvičné jednoty Sokola v Kožlanech se 3. června 1934 konala slavnostní valná hromada, které se mimo jiné zúčastnil župní starosta bratr Klicpera a členové okolních jednot. Patronát nad oslavami byl svěřen ministru zahraničních věcí a kožlanskému rodáku E. Benešovi. Během odpoledních hodin byl odhalen pomník věnovaný zakladateli českého Sokola M. Tyršovi. Průvod se poté odebral na místní cvičiště, kde se konalo veřejné slavnostní cvičení, a to za hojné účasti diváků z Kožlan a blízkého okolí.⁹³

Dne 16. června 1935 se někteří členové kožlanského Sokola zúčastnili okrskového cvičení v Krakově a 23. června téhož roku cvičení v Rakovníku, kterého se zúčastnilo žactvo a dorost.⁹⁴ Na konci roku 1935 byl zvolen kožlanský rodák bratr E. Beneš do prezidentského úřadu, při té příležitosti se v Kožlanech oslavovalo a pro jednotu to byly slavné dny. Na následné slavnostní valné hromadě byl podán návrh, aby bylo v Kožlanech vybudováno a otevřeno muzeum, mapující život prezidenta E. Beneše a historii města Kožlany. Byla vynaložena snaha, aby zde byly soustředěny významné památky a cennosti z dob minulých.⁹⁵

V roce 1936 byla paní Hana Benešová, choť prezidenta republiky E. Beneše, na návrh sestry Adamcové jmenovaná čestnou členkou jednoty. Jednota měla k tomuto roku registrovaných 124 stálých členů. Kožlanská sokolská jednota se též roce stala členem spolku Okresní péče o mládež na Kralovicku. Několik členů jednoty se také zúčastnilo pořádaného zájezdu na Slovensko a sletu Sokolské župy Plzeňské.

---

⁹⁰ SOkA Plzeň-sever se sídlem v Plasích, fond Sokol Kožlany, nezpracováno, Tělocvičná jednota Sokol Kožlany, Pamětní kniha Tělocvičné jednoty Sokol v Kožlanech, Volba nového vedení jednoty v roce 1931, nestr.

⁹¹ Tamtéž, Kulturní a tělovýchovný život v roce 1931, nestr.

⁹² Tamtéž, Modernizace biografu v roce 1934, nestr.

⁹³ Tamtéž, Oslavy 25. výročí založení Sokola, nestr.

⁹⁴ Tamtéž, Účast Sokola i mimo Kožlany, nestr.

⁹⁵ Tamtéž, Oslavování zvolení rodáka E. Beneše prezidentem ČSR, nestr.

Roku 1937 měla jednota 130 registrovaných členů, kteří se průběžně připravovali na výroční desátý všesokolský slet v Praze. Jako příprava na tuhle významnou akci sloužila cvičení Lubné a veřejná cvičení v Čisté u Rakovníka.⁹⁶ V následujícím roce se členové kožlanského Sokola po květnové mobilizaci účastnili hlídkování u Čistického mostu a na silnici k Čisté a Kralovicím, aby chránili důležité telefonní vedení před poškozením. Přes rostoucí napětí však byly i nadále pořádány četné taneční a kulturní zábavy a koncem června a začátkem července se konal zmíněný jubilejní všesokolský slet v Praze, na který se i kožlanská jednota pečlivě připravovala. Sletu se účastnila družstva dorostu a další členové, značný počet necvičících členů kožlanského Sokola se sletu zúčastnil v pozici diváků.⁹⁷

V letech války činnost kožlanského Sokola ustala. Konaly se jen malé taneční zábavy k příležitosti Velikonoc, poutě nebo předvánočního času. V roce 1940 měla jednota 113 registrovaných členů. A dne 13. dubna 1941 byla Okresním úřadem v Kralovicích s okamžitou platností zastavena činnost spolku jednoty Sokol se sídlem v Kožlanech a byl zajištěn jeho veškerý majetek. Toto nařízení se nevztahovalo na živnostenské podniky, jako byl biograf nebo restaurace. Zastavení činnosti se také nevztahovalo na jednání sloužící k správě a provozu nemovitostí.⁹⁸

O poválečném vývoji místního Sokola se toho příliš nedochovalo. I když dnešní době sokolská jednota svou činnost již nevykonává, sport v Kožlanech se ale jako takový od dvacátých let vyvíjí až do dnešních dnů. V roce 1923 vzniká první sportovní klub SK Kožlany, který se v té době zaměřoval výhradně na fotbalovou činnost, jež se v těchto letech v Čechách značně rozmáhala. Bylo zapotřebí najít odpovídající místo, kde by mohla fotbalová činnost probíhat a kde by se mohly hrát zápasy. Z toho důvodu byl v Kožlanech vybudován první vyhovující stadion s fotbalovým hřištěm, který byl postaven v blízkosti místního Vožehova rybníka. Sportoviště bylo slavnostně otevřeno 9. července 1933 a místní fotbalový klub, již přejmenovaný na FC Olympie Kožlany, zde sídlí dodnes. V současné době v Kožlanech také působí volejbalové, tenisové a basketbalové oddíly.⁹⁹ Rok 2023 je

---

⁹⁶ SOkA Plzeň-sever se sídlem v Plasích, fond Sokol Kožlany, nezpracováno, Tělocvičná jednota Sokol Kožlany, Pamětní kniha Tělocvičné jednoty Sokol v Kožlanech, Činnost Sokola v letech před druhou sv. válkou, nestr.

⁹⁷ Tamtéž, Předválečné napětí a mobilizace v roce 1938, nestr.

⁹⁸ Tamtéž, Činnost ve válečné době, nestr.

⁹⁹ *Oficiální stránky Města Kožlany: Sport* [online]. c2023 [cit. 2023-06-20]. Dostupné z: <https://www.kozlany.cz/mesto/sport/>

pro kožlanský fotbalový klub rokem oslav, jelikož klub v tomto roce oslavuje výročí 100 let od založení Sportovního klubu v Kožlanech.¹⁰⁰

2.3 Sokol v Kralovicích

Sokolská jednota v Kralovicích byla založena v roce 1873 a patřila tak k nejstarším spolkům ve městě. Jedním ze zakladatelů byl Jan Knedlhans a prvním starostou byl zvolen Václav Štroner. Místní Sokol se tak takřka ihned začal účastnit sokolských sletů a národních slavností. V roce 1876 byla v Kralovicích otevřena nová tělocvična, kterou jednota pravidelně využívala ke cvičení. Roku 1889 bylo odsouhlaseno založení stavebního fondu na výstavbu vlastní budoucí sokolovny. V roce 1910 měla jednota početný ženský oddíl i početné oddíly žactva. Roku 1912 došlo v Kralovicích k oddělení Kralovické Dělnické tělovýchovné jednoty, mezi níž a Sokolem panovalo v budoucích letech napětí a velká rivalita.

Kralovická sokolská jednota se v roce 1912 zúčastnila šestého všesokolského sletu v Praze, jehož se aktivně zúčastnilo 23 členů, kteří na tuhle událost poctivě nacvičovali. Pravidelně se pořádaly kulturní a tělocvičné akce, které svým výtěžkem finančně přispívaly do fondu na stavbu nové sokolovny. V roce 1913 se jednota zúčastnila veřejného cvičení v Kožlanech, Kozojedech nebo okrskového cvičení v Čisté a Třemošné. Na počátku první světové války měla jednota 49 registrovaných členů. Po vypuknutí první světové války musela být činnost Sokola zastavena.

Po ukončení války a vyhlášení samostatné republiky byl uspořádán slavnostní průvod městem a demonstrativně byly páleny obrazy osobností zaniklého císařství. Kralovický Sokol se v té době rozhodl, že svou působnost rozšíří i do nedaleké obce Chříč. V roce 1919 se kralovická jednota zúčastnila v krojích slavností 1. máje. Také se pravidelně účastnila veřejných cvičení, slavností v okolních obcích a pořádala turistické vycházky. V roce 1920 proběhl sedmý všesokolský slet v Praze na Letné, jehož se zúčastnilo dohromady 32 mužů a žen, 21 dorostenců a dorostenek z této jednoty.

V roce 1923 byla zahájena stavba nové Kralovické sokolovny. Při slavnostní ceremonii konané 24. června 1923 byl za přítomnosti významných hostů z okolí položen

---

¹⁰⁰ *Oficiální stránky Města Kožlany: Sport* [online]. c2023 [cit. 2023-06-20]. Dostupné z: <https://www.kozlany.cz/mesto/sport/>

základní kámen.¹⁰¹ Stavba byla slavnostně dokončena v září 1929 nákladem 400 000 korun. Na stavbu finančně přispěli členové Sokola, občané Kralovic nebo kralovičtí rodáci z Čech či ze zahraničí. V nové sokolovně se pořádala divadelní představení, probíhaly vzdělávací a cvičitelské činnosti a mnohé další události.

V červnu roku 1933 jednota oslavovala své šedesátileté výročí. V Kralovicích se tehdy konala slavnostní akademie. Po úvodním proslovu se konalo hudební vystoupení místního orchestru, druhý den oslavy pokračovaly slavnostním průvodem a veřejnými cvičeními. V rámci těchto slavností byl sokolskému oddílu žáků darován vlastní prapor, který vyšily členky kralovické jednoty.

Po vypuknutí druhé světové války byla činnost Sokola postupně omezována a 6. března 1941 se konala poslední schůze kralovického Sokola. Na této schůzi došlo k rozpuštění Sokola a k okamžitému ukončení činnosti. Sokolovna a přilehlá sportoviště byly následně zabrány Němci. Dne 6. května 1945 se konala poválečná ustavující schůze tělovýchovné jednoty Sokol. Na této schůzi se dohodlo, že dojde ke sloučení Sokola a místní dělnické tělocvičné jednoty, k čemuž došlo ještě téhož roku.¹⁰² V roce 1945 dochází k odsouhlasenému sloučení tělovýchovných organizací Sokola a DTJ a vzniká oddíl působící pod názvem Sokol Kralovice.¹⁰³

Oddíl od roku 1945 usiloval o zbudování nového kvalitního stadionu, který by se mohl využít k vícero sportovním aktivitám. Na přelomu čtyřicátých a padesátých let byly vypracovány plány pro stavbu nového sportovního areálu. Po dokončení stavebních prací se sem oddíl přestěhoval a toto hřiště využívá i v dnešní době. V následujícím období 1960–1980 se mnoho zmínek o vývoji Sokola bohužel nedochovalo. Fotbalový klub se na svých internetových stránkách zmiňuje o tom, že v této době sehrál významná fotbalová utkání s Viktorií Plzeň a Slavií Praha, ale hlavně se vyvíjela systematická práce s mládeží. Po roce 1995 se místní fotbalový klub po sportovní stránce rozvíjel velmi úspěšně. Klubu se povedlo postoupit do krajské fotbalové soutěže, kterou hrál až do sezóny 2003/2004. Také se podařilo

---

¹⁰¹ SOkA Plzeň-sever se sídlem v Plasích, fond Sokol Kožlany, nezpracováno, Tělocvičná jednota Sokol Kožlany, Zvací dopis na slavnost konanou v Kralovicích roku 1923, nestr.

¹⁰² Archiv TJ Sokol Kralovice, Pamětní kniha Tělocvičné jednoty Sokol Kralovice, Stručná historie, nestr.

¹⁰³ *Oficiální stránky fotbalového klubu TJ Sokol Kralovice: Historie* [online]. c2021 [cit. 2023-06-20]. Dostupné z: <https://www.tjsokolkralovice.cz/historie-klubu/>

úspěšně zrenovovat místní sportovní areál, kde proběhla výměna škvárového povrchu za travnatý, vybuďovaly se nové střídačky a rekonstruovaly se šatny se sociálním zařízením.¹⁰⁴

2.4 Sokol v Žihli

Tělocvičná jednota v Žihli byla založena v roce 1922. Po založení bylo v jednotě registrováno pět členů, kteří se pravidelně účastnili venkovních cvičení na pozemku místního občana pana Procházky. Cvičily se základní cviky a sestavy na hrazdě, která byla provizorně upevněná mezi dvěma stromy, nebo třeba prostná. Jednota se snažila svým členům zajistit odpovídající prostor na cvičení. To se povedlo a od roku 1923 se už cvičilo v prostorech nové školní budovy.

Do roku 1925 se jednota vyvíjela správným směrem. Podařilo se domluvit spolupráci s jednotou Sokola z Příbrami, která byla přínosná pro obě strany. V červnu 1924 se členové žihelské jednoty vydali navštívit své přátele z příbramské jednoty. Byl naplánovaný třídní zájezd vlakem do Příbrami, kde byli na nádraží přivítáni místními členy příbramského Sokola, a to za doprovodu sokolské hudby. Společně pak členové obou jednot pochodovali ve slavnostním průvodu městem. Ubytování bylo pro žihelské zajištěno v příbramských sokolských rodinách. V roce 1925 byli členové spřátelené jednoty z Příbrami pozváni na oslavu slavnostního otevření místního Národního domu do Žihle. Při této návštěvě byl žihelským sokolům darován první sokolský prapor. Vybraní členové jednoty se v roce 1926 zúčastnili velkého cvičení na osmém všesokolském sletu, který se konal v Praze na Strahově.

V polovině třicátých let se výrazně snížil počet členů. Důvodem bylo odstěhování některých členů Sokola. To ale jednotě nezabránilo ve vybudování nového cvičiště ani v pořádání každoročních maškarních veselí či besídek s tělocvičným a hudebním programem. Rozvoj jednoty v období první republiky výrazně ovlivnilo obsazení Žihle německou armádou na počátku října 1938. Většina českých obyvatel nuceně musela odejít do protektorátu a činnost Sokola byla pozastavena. Majetek Sokola byl přestěhován do nedalekého Potvorova a místní sokolská kronika do Příbramské úschovy.

Po skončení druhé světové války byla v Žihli znovuobnovena Tělocvičná jednota Sokol. Nově se zaregistrovalo 42 mužů a 32 žen. Z důvodu pozastavení činnosti během války se po

---

¹⁰⁴ *Oficiální stránky fotbalového klubu TJ Sokol Kralovice: Historie* [online]. c2021 [cit. 2023-06-20]. Dostupné z: <https://www.tjsokolkralovice.cz/historie-klubu//>

okolí poptávalo chybějící náradí na cvičení. Svou činnost obnovil také místní sokolský divadelní spolek a plánovaly se další kulturní akce, např. šibřinky nebo silvestrovské zábavy. V roce 1948 se členové žihelského Sokola zúčastnili jedenáctého všesokolského sletu v Praze na Strahově.

V padesátých letech byla činnost tělovýchovné jednoty Sokol v Žihli zastavena a později na ni navázala nově vzniklá tělovýchovná jednota Tatran Žihle. Tato nově vzniklá jednota se svou sportovní činností zaměřila hlavně na rozvíjející se kopanou. Také obnovila místní divadelní spolek. V průběhu let začala činnost žihelského Tatrana slábnout, až takřka opět zanikla.

Činnost TJ Sokol Žihle byla znovuobnovena 1. června 1992. Během roku 1992 byla žihelské jednotě slavnostně navracena Pamětní kniha Sokola v Žihli. V roce 1998 proběhla rozsáhlá rekonstrukce a modernizace místního sokolského hřiště, kde se nově vybuodovalo doskočiště na skok daleký, jednoduché stání s hrazdou a odrazová stěna sloužící k hraní tenisu. V témže roce jednota také získala do užívání prostory pro sokolskou klubovnu v místním Národním domě. V průběhu let se jednota účastnila mnoha závodů ve všestrannosti nebo pořádala časté turistické výlety. V roce 2000 bylo v tělocvičné jednotě registrováno 120 členů, kteří cvičili pravidelně jednou týdně. V tomto roce také probíhala příprava na třináctý všesokolský slet v Praze, kterého se zúčastnilo 26 členů jednoty.¹⁰⁵

2.5 Sokol v Manětíně

Tělocvičná jednota v Manětíně byla založena 5. září 1896. Byla svolána veřejná schůze, na které byly odhlasovány sokolské stanovy a byli registrovaní první členové. Zakladateli tělocvičné jednoty byli převážně manětínští měšťané. A jako svého prvního starostu Sokola si zvolili Josefa Korála. Této události předcházela návštěva Manětína členy pražského Sokola, kteří byli v Manětíně na výletě. A v zámeckém parku zazpívali místním občanům své interpretace pochodových písní zpívaných mužským sborem. Tahle návštěva spojená s vystoupením členů pražského Sokola inspirovala občany Manětína k založení vlastní jednoty. Asi o rok později Manětín se svou hudbou navštívili i členové plzeňského Sokola.¹⁰⁶

---

¹⁰⁵ SOKA Plzeň-sever se sídlem v Plasích, fond TJ Sokol Žihle, nezpracováno, Tělocvičná jednota Sokol Žihle, Pamětní kniha Tělocvičné jednoty Sokol Žihle, Stručná historie, nestr.

¹⁰⁶ Město Manětín a TJ Sokol Manětín, *100 let Sokola Manětín 1896–1996*, s. 2-3.

První veřejná tělovýchovná cvičení se konala na panské louce naproti domu manětínského zahradníka, kde byl později zřízen sál na cvičení. Nerozvíjela se jen tělocvičná činnost, ale i činnost kulturní, a tak byl roku 1897 založen divadelní soubor. Zpočátku se hrálo v místní Besedě, později se nacvičovalo a hrálo v místní sokolovně, kde bylo postaveno stálé jeviště s oponou, na které byl vyobrazený motiv hradu Karlštejn. Toto národnostní probuzení Čechů v Manětíně se nelíbilo nacionalisticky založeným manětínským Němcům, kteří bojkotovali české obchodníky a živnostníky, kteří vstoupili do Sokola.¹⁰⁷

V červnu 1902 byl slavnostně odhalen prapor manětínského Sokola a současně probíhalo společné veřejné cvičení, na němž cvičili členové jednot z Plzně, Břas, Žichlic, Chrástu a Radnic. Na podzim roku 1910 se v místním Sokolu začalo s cvičením dorostu a žactva. O dva roky později se Manětínská jednota zúčastnila okrskového cvičení v Horní Bělé. Později se manětínský Sokol připojil k plzeňskému sokolskému okrsku. Dne 8. února 1914 se konala poslední valná hromada před vypuknutím první světové války, které se účastnilo 32 členů, na které se projednával návrh na stavbu nové sokolovny, k čemuž byl také zřízen stavební fond, do kterého se přispívalo.¹⁰⁸

Po vypuknutí první světové války byla většina Sokolů povolána do vojenské služby a sokolská činnost v Manětíně byla jako u většiny sokolských jednot v okolí přerušena. Činnost ale nebyla přerušena úplně. Několik členů, kteří nebyli povoláni do války, se scházeli a diskutovali o válce a českém národu. Prostory místní sokolovny v té době sloužily jako ubytovna pro uprchlíky z Haliče. Z toho důvodu byla potřeba uschovat cvičební nářadí, které bylo uloženo v sokolovně, aby se předešlo krádežím. Po skončení války a na oslavu vzniku Československa byla uspořádána velká slavnost.¹⁰⁹

Na první poválečné valné hromadě, která se konala po čtyřech letech v hostinci U Poků, byla hlavní náplní vzpomínka na ty, kteří padli ve válce, a dále se jednalo o pronájmu sálu ke cvičení od zdejšího hraběte Lažanského, a to na dobu šesti let.¹¹⁰ V tomto období se opět začalo s pravidelným cvičením žen a dorostenek, později se přidali i mužské oddíly. Cvičilo se až čtyřikrát týdně, a to na malém cvičišti za sokolovnou, kde se v létě konala veřejná cvičení. V roce 1923 se po dlouhém vyjednávání podařilo od hraběte Lažanského vykoupit

---

¹⁰⁷ Město Manětín a TJ Sokol Manětín, *100 let Sokola Manětín 1896–1996*, s. 3.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 3-4.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 4-5.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 5.

za částku 8000 korun pozemek, který byl určen na stavbu nové tělocvičny. 1. května 1922 došlo v Manětíně k založení konkurenční Dělnické tělocvičné jednoty. V době první republiky bylo v roce 1925 založeno fotbalové sportovní sdružení. První fotbalové utkání se uskutečnilo proti týmu z Kralovic a krátce poté následovala utkání s Žihlívou nebo německým klubem z Bezděřova. Sokol pořádal rovněž pravidelná divadelní představení a provozoval biograf. V červenci roku 1934 se v Manětíně konalo okrskové cvičení, na kterém cvičili členové okolních jednot, kupř. z Horní Břízy či Kralovic. V roce 1938 se členi manětínské tělocvičné jednoty zúčastnili desátého všesokolského sletu, který byl z historického hlediska spojen s podporou demokratické myšlenky a odhodláním k obraně vlasti.¹¹¹

Po vypuknutí druhé světové války činnost jednoty nuceně stagnovala, až byla roku 1941 zcela zakázána. Manětín byl pod správou Němců, a tak byly konfiskovány kino, sokolovna. Rovněž byly konfiskovány všechny naspořené úspory a finanční prostředky, které měly být použity na stavbu nové sokolovny. Z toho důvodu byla narychlo zbudovaná provizorní dřevěná klubovna, která se využívala na cvičení. Po skončení války se Sokolu podařilo činnost obnovit a již v květnu roku 1945 se uskutečnilo první poválečné cvičení. Opět se začala pořádat divadelní představení, maškarní průvody, silvestrovské zábavy, fotbalová utkání nebo promítání biografu. Jednota se tak pomalu vracela do režimu, který fungoval před válkou.¹¹²

V roce 1948 se členové sokola zúčastnili prvního poválečného všesokolského sletu v Praze. Rok 1949 se stal pro jednotu velmi důležitým. V tomto roce došlo ke sloučení Sokola a Sportovního sdružení pod vedení Revolučního odborového hnutí Státní lesy Manětín a nová organizace dostala název Závodní sokolská jednota Státní lesy Manětín. V roce 1953 se opět měnil název spolku, a to na Tatra Manětín, který se v roce 1967 vrátil k původnímu TJ Sokol Manětín. Sportovní činnost v těchto letech pokračovala nácvičkami a spartakiádami a vyvíjela se činnost oddílů kopané. Na začátku roku 1969 nešťastně vyhořela budova místní sokolovny. V polovině sedmdesátých let byla jako náhrada za vyhořelou sokolovnu postavena nová budova kulturního domu, kde bylo následně členům Sokola umožněno cvičit. Od druhé poloviny sedmdesátých let se nejaktivněji sportovně vyvíjel fotbalový oddíl.¹¹³

---

¹¹¹ Město Manětín a TJ Sokol Manětín, *100 let Sokola Manětín 1896–1996*, s. 5–9.

¹¹² Tamtéž, s. 9.

¹¹³ Tamtéž, s. 9–18.

Další vývoj Manětínského Sokola v novodobé historii není dobře zaznamenán, jelikož se nedochovaly žádné relevantní dokumenty mapující jeho případnou novější historii.

2. Závěr

Uvolnění napětí po tzv. bachovském absolutismu mělo velký vliv na vzednutí národního cítění ve druhé polovině devatenáctého století. Toto období hrálo zásadní roli při vzniku nových kulturních, vlasteneckých a tělovýchovných spolků. A právě tato doba dala možnost vzniknout sokolské myšlence, o niž se významnou měrou zasloužil M. Tyrš a J. Fügner. Sokolské hnutí v lidech značnou měrou probouzelo národní cítění, a hlavně pěstovalo tělesného ducha. Nicméně samotný Sokol nebyl pouze o cvičení. Podílel se také na kulturním a společenském životě českého obyvatelstva, kdy se pomyslným vrcholem sokolského rozvoje stala tradice pořádání velkých a organizovaných všesokolských sletů, kdy byl první z nich uspořádán v roce 1882. Slibný rozvoj Sokola byl narušen válečným konfliktem z roku 1914, ovšem i přes rozsáhlé odvody členů na frontu jednota toto období zdárně přečkala a nadále se tak mohla rozvíjet.

Zásadní roli v rozvoji Sokola sehrály nově vznikající sesterské jednoty, které na přelomu devatenáctého a dvacátého století vznikaly i na severoplzeňském Kralovicku. Měly důležitou úlohu na tělovýchovnou a kulturní stránku rozvoje těchto obcí. Výraznou roli při rozvoji těchto nově vznikajících sokolských jednot měla vzájemná spolupráce mezi jednotlivými již vzniklými spolky a jednotami. Společně se podporovaly, vzájemně se účastnily tělovýchovných cvičení či organizovaly kulturní život v obcích. Jednoty se v regionu vyvíjely velmi úspěšně a rozrůstaly se o nové dospělé i mládežnické členy. Tato skutečnost dopomohla ke vzniku nových cvičebních prostor a k vybudování nových sokolských domů.

Rozvoj Sokola v regionu byl významně negativně ovlivněn válečným konfliktem let 1914–1918. Mnoho členů bylo odvedeno na fronty a jednoty měly velké problémy se samotnou existencí či dokonce zcela pozastavily svou činnost. Vzchopily se až v období první republiky, kdy se za pomoci členů Dělnických tělovýchovných jednot vytvořily tzv. Národní stráže, které měly za úkol chránit majetek jednoty a obcí až do doby zformování nového státního bezpečnostního aparátu. Z finančního hlediska si na své působení vydělávaly organizováním kulturních událostí. Pořádala se divadelní, pěvecká či filmová vystoupení. Výtěžek z těchto akcí sloužil k financování chodu jednotlivých jednot. V této době vznikaly také spolky, které buď nebyly přímo spjaté se Sokolem, nebo s ním spolupracovaly. Mezi tyto nově vznikající spolky musíme zařadit místní dělnické

tělovýchovné jednoty nebo sportovní spolky. Sportovní spolky se zaměřovaly primárně na sportovní činnost, konkrétně na kopanou, a mezi širokým obyvatelstvem se těšily enormnímu zájmu. Tento rozmach ale opět pozastavila tentokrát druhá světová válka. Činnost jednot musela být ve většině případů znovu ukončena, a to kvůli tehdejšímu represivnímu režimu. Po válce byly spolky opět uvedeny do provozu, nicméně kvůli neprosperování některých z nich docházelo se slučování Sokola, dělnických tělovýchovných jednot a sportovních klubů.

Dějinný vývoj sokolského hnutí v kralovickém regionu tak odpovídá celorepublikovému vývoji sokolského spolku. Koresponduje s národním nadšením před první světovou válkou, které bylo následované rozmachem spolku v období první republiky, až po dobu temna a utlačování za dob protektorátu, kde bylo hlavní snahou potlačení všech demokratických a svobodných myšlenek. A nejinak tomu bylo po únoru 1948, kdy byly české země v područí komunistického režimu.

Při vypracovávání bakalářské práce jsem se zaměřil na zachycení historického vývoje vybraných sokolských jednot v kontextu atmosféry tehdejší doby a celkově jsem se snažil pochopit hlavní význam nově vznikající sokolské myšlenky. Usiloval jsem o srozumitelné pochopení sokolských stanov a hodnot, které podrobně popisovaly, jak by se měl správný sokol chovat, jak by měl vystupovat, cvičit či jak by se měl oblékat, aby správně reprezentoval svou spolkovou příslušnost.

V hlavní části své práce jsem se podrobně zaměřil na historický vývoj a působení tělocvičných sokolských jednot na území severoplzeňského Kralovicka. Historicky jsem v této části zpracoval vývoj pěti sokolských jednot, které působily v této oblasti, z nichž dvě sokolské jednoty byly založeny před rokem 1900. Velkou část své práce jsem věnoval plaské jednotě. Důvodem tohoto rozhodnutí byla skutečnost, že z této obce pocházím a krátce jsem v této jednotě působil jako trenér mládežnických fotbalových družstev.

Cíl mého bádání se mi dle mého názoru podařilo naplnit, dokonce překročit, jelikož jsem k původně zamýšleným tělocvičným jednotám z Plas, Kožlan a Žihle přidal i vývoj jednot z Kralovic a Manětína. Věřím proto, že by tato práce mohla být přínosná všem, kteří se zajímají o práci, vývoj a fungování Sokola na severním Plzeňsku i v dalších regionech.

3. Resumé

This thesis focuses on the history and development of a sports association founded in the second half of the 19th century called Sokol. The initial part of this thesis focuses on the period of the founding of this association and how it was important for the development of the Czech nation. It also describes the importance of the persons of the founders Miroslav Tyrš and Jindřich Fügner. In the second part of this thesis it focuses on the historical development of selected Sokol associations in the Kralovice region. I focus on the development of these societies from their founding to the present day or how these societies were influenced by the two World Wars.

4. Seznam použité literatury a pramenů

Archivní prameny

SOkA Plzeň-sever se sídlem v Plasích, fond Dělnická tělovýchovná jednota Plasy, nezpracováno.

SOkA Plzeň-sever se sídlem v Plasích, fond Sokol Kožlany, nezpracováno.

SOkA Plzeň-sever se sídlem v Plasích, fond Sokol Plasy, nezpracováno.

SOkA Plzeň-sever se sídlem v Plasích, fond Sokol Žihle, nezpracováno.

Tištěné prameny

Archiv TJ Sokol Kralovice, *Pamětní kniha Tělocvičné jednoty Sokol Kralovice*

SOkA Plzeň-sever se sídlem v Plasích, fond Sokol Kožlany, *Pamětní kniha Tělocvičné jednoty Sokol v Kožlanech*.

SOkA Plzeň-sever se sídlem v Plasích, fond TJ Sokol Žihle, *Pamětní kniha Tělocvičné jednoty Sokol Žihle*.

Odborná literatura

100 let Sokola Manětín 1896-1996: Nástin historie s fotografiemi, Manětín 1996.

Dana DUFKOVÁ, *Historie vzniku Sokola v regionu Plzeň-sever od roku 1918 do současnosti*. Obhájená Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni. Vedoucí práce Mgr. Petr Červenka. Plzeň, 2012.

Dominik VILD, *Tělovýchovné spolky v Plasích*. Obhájená Bakalářská práce. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně. Vedoucí práce Mgr. Eva Němečková, Ph.D. Most, 2019.

Jan WALDAUF, *Sokol – malé dějiny velké myšlenky*, 1. díl, Praha 2007.

Jiří KÖSSL – Jan ŠTUMBAUER – Marek WAIC, *Kapitoly z dějin tělesné kultury*, Praha 2000.

Marek WAIC, *Sokol v české společnosti 1862–1938*, Praha 1997.

Miroslav ŠPELINA, *Prvních Sto. Tělovýchovná jednota Sokol Plasy 1909–2009*, Plzeň 2009.

Online prameny

Oficiální stránky fotbalového klubu TJ Sokol Kralovice: Historie [online]. c2021 [cit. 2023-06-20]. Dostupné z: <https://www.tjsokolkralovice.cz/historie-klubu//>

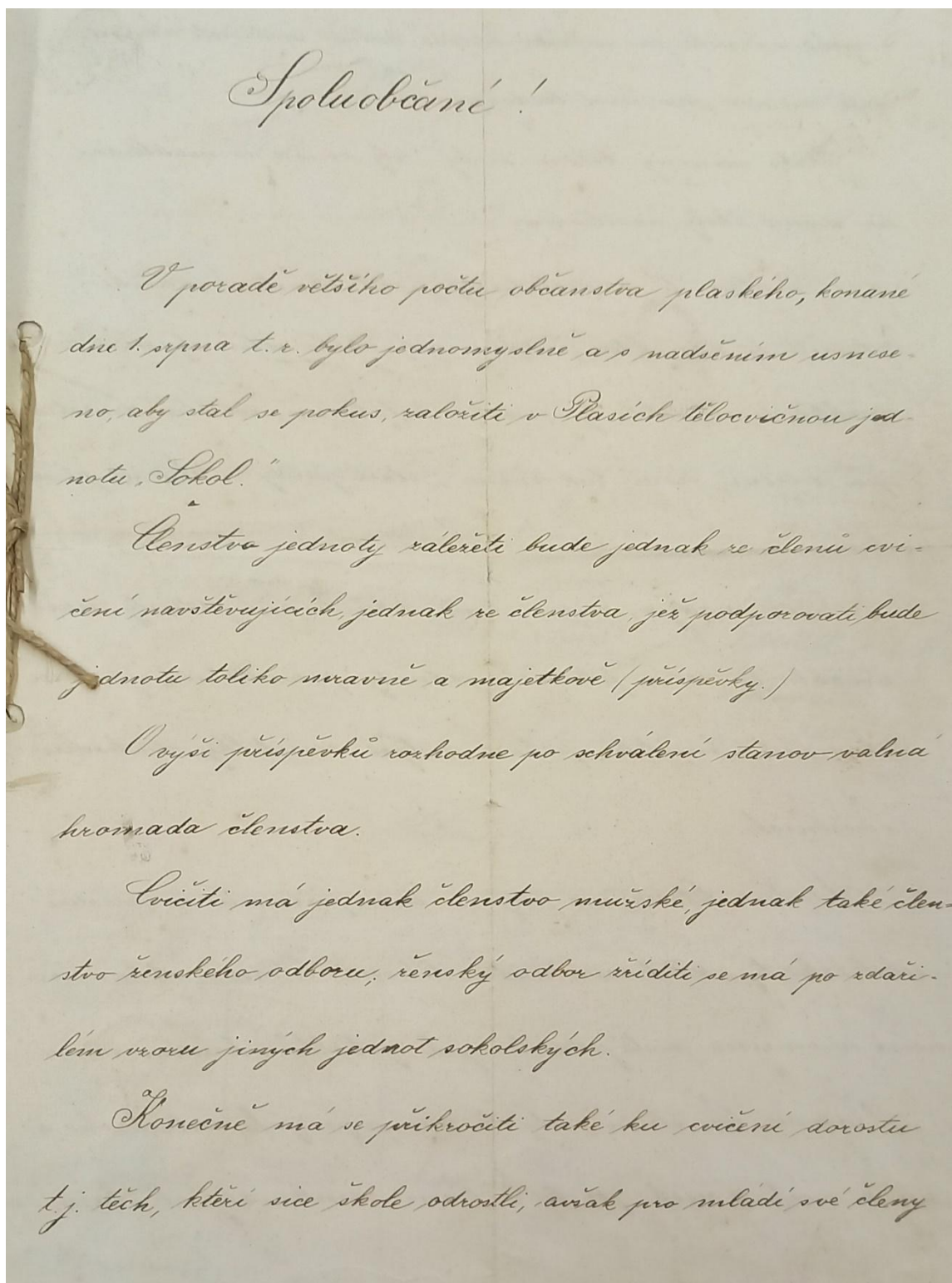
Oficiální stránky Města Kozlany: Sport [online]. c2023 [cit. 2023-06-20]. Dostupné z: <https://www.kozlany.cz/mesto/sport//>

TJ Sokol Plasy: Fotbal [online]. c2023 [cit. 2023-06-20]. Dostupné z: <http://www.sokolplasy.cz//>

5. Přílohy

- 1) Úvodní strana zakládajícího dopisu plaského Sokola
- 2) Razítko TJ Sokol Plasy
- 3) Razítko DTJ Plasy
- 4) Tabulka vývoje počtu členů plaského Sokola v let 1909–1921
- 5) Fotografie plaské sokolovny z 30. let 20. století
- 6) Text fotbalové hymny TJ Sokol Plasy
- 7) Nejstarší vedený zápis z fotbalového utkání SK Plasy
- 8) Letecký pohled na sportovní areál TJ Sokol Plasy
- 9) Plaský zimní stadion na „Velké louce“ z 60. let 20. století
- 10) Dobová fotografie kožlanské sokolovny
- 11) Novodobá fotografie kožlanské sokolovny
- 12) Fotografie sportovního areálu SK Kožlany (dnes FC Olympie Kožlany)
- 13) Členský průkaz kožlanského Sokola registrovaný na jméno Dr. Edvard Beneš (2. prezident ČSR)

Příloha č. 1: Úvodní strana zakládajícího dopisu plaského Sokola.

Příloha č. 2: Razítko TJ Sokol Plasy.

Příloha č. 3: Razítko DTJ Plasy.

Příloha č. 4: Tabulka vývoje počtu členů plaského Sokola v let 1909-1921.

Rok	celkový počet členů	činní muži	činné ženy	dorostenci	dorostenky	žáci	žákyně
1909	73	25	0	11	0	30	30
1910	68	17	7	8	0	18	38
1911	74	9	10	6	0	13	28
1912	59	6	9	7	0	18	25
1913	48	9	6	7	0	20	20
1914	55	9	7	12	0	20	23
1915	–	–	–	–	–	–	–
1916	–	–	–	–	–	–	–
1917	46	15	17	0	0	0	0
1918	66	10	17	9	14	25	32
1919	96	16	13	13	10	33	24
1920	90	27	15	16	14	28	26
1921	99	20	17	18	12	25	26

Příloha č. 5: Fotografie plaské sokolovny z 30. let 20. století.

Příloha č. 6: Text fotbalové hymny TJ Sokol Plasy.

Fotbalová hymna TJ Sokol Plasy:

*Od Mladotic podél Střely na Kralovice – HEJ!
Za fotbal bych dal – HEJ, celé své srdce – HEJ!
Pěkně si tu přihráváme, góly dáváme – HEJ!*

*Je to radost veliká, když sláva uniká.
Honomichl dá ránu rovnou před bránu.*

*My máme brankáře, ten kouká na čáře,
ten všechny góly pustit může.*

*A před ním dvě becí, ti jsou jak divocí,
že by z nich člověk vylít z kůže.*

*A pak tři halvové, ti útok podporují.
Útok dribluje, góly dává a vyhrává.*

*Už to začíná, tak jako mašina.
Řítí se jako lavina.*

Hej hop, už ho kop!

Příloha č. 7: Nejstarší vedený zápis z fotbalového utkání SK Plasy.

1.

S. K. Plasy - D. F. C. Zihle
3:1 (0:1)

S. K. Plasy zahájil svoji sezonu dne
28 dubna přátelským zápasem s
D. F. C. Zihle, ve kterém zvítězil v
poměru 3:1.

Mužstvo hrálo v následující sestavě:
Haas - Vunder, Mica - Haxe, Mayer Jos,
Mayer L - Melitker, Kubart, Frank,
Junk, Knechtans.

Střelci branek: Melitker, Kubart, Frank.

Mužstvo podalo proti Avcei hře svého
sopruce dobrý výkon. Soupeřoval týmu liška

1/5. 22. Frankenhof
b. i. kapitán

Příloha č. 8: Letecký pohled na sportovní areál TJ Sokol Plasy.

Příloha č. 9: Plaský zimní stadion na „Velké louce“ z 60. let 20. století.

Příloha č. 10: Dobová fotografie kožlanské sokolovny.

Příloha č. 11: Novodobá fotografie kožlanské sokolovny.

Příloha č. 12: Fotografie sportovního areálu SK Kožlany (dnes FC Olympie Kožlany).

Příloha č. 13: Členský průkaz kožlanského Sokola registrovaný na jméno Dr. Edvard Beneš (2. prezident ČSR).

